

ለመቀበሉ አውቆና አምኖ ያድርገው ማለት ነው። ይኸ አፈጻጸም ግን ለጥምቀት በቂ ያልሆነው ሰው ለሚሮንም በቂ አይደለም። ለሚሮንም በቂ ያልሆነው ለጥምቀትም በቂ አይሆንም ያስቸል እንግዲያውስ በሕፃንነቱ ማጥመቁም በቂ አይደለም ማለት ነው። ስለዚህ ጥምቀት በማንኛውም ጊዜ ለማንኛውም ሰው አስፈላጊ እንደመሆኑና እንደ መፈጸሙ ምሥጢር ሚሮንም እንዲሁ ወዲያው ከጥምቀት ያለመለየት መፈጸም ያለበት ምሥጢር ነው።

እንዲሁም ምሥጢር ሚሮን ከሌሎች ምሥጢራት በመለየት በጳጳሳት ብቻ እንዲፈጸም የሚያደርጉ አሉ። በአርቶዶክሱ ዓለም ግን እንደማንኛውም ምሥጢራት ቤተ ክርስቲያን ቁስም ይፈጽመዋል። እጅን ጭኖ በመጸለይና መንፈስ ቅዱስን በመስጠት ፈንታ ደግሞ ሚሮንን በመቀባት እንዲፈጸም ሆኗል። ስለዚህ አሁን በአርቶዶክሱ ዓለም ከጥምቀት በኋላ ሚሮንን በመቀባት ብቻ መንፈስ ቅዱስ እንደሚሰጥ አድርገው ይፈጽማሉ።

፩. የምሥጢር ሚሮን ጥቅም፡- ሀብተ መንፈስ ቅዱስን ለማስገኘት፣ ከመንፈስ ለመወለድ ማረጋገጫ ማሳተሙ መንፈስ ቅዱስ ለመሆን ሚሮን ጠቃሚ ይሆናል። አንድ ሰው በሥጋ መወለዱ ብቻ ጠቃሚ አይሆነውም በግድ ማደግ መጽናት፣ ራስንም መቻል ያስፈልገዋል፤ እንግዲያውስ ጥምቀት ፪ኛ መወለድ ሲሆን ሚሮን መቀባትም ማደግ፣ መጽናት፣ ራስንም መቻል ጸጋ መንፈስ ቅዱስንም ማግኘት ይሆናልና ቅብዓተ መንፈስ ቅዱስ ለክርስቲያን ሁሉ በግድ ያስፈልጋል።

ስለዚህ አዲስ አማኙ እንደ ተጠመቀ ወዲያው ምሥጢር ሚሮን ይፈጸምለታል። ስለዚህ እያንዳንዱ ሰው ፪ኛ ከመንፈስ ለመወለድ መጠመቅ እንዲሁም ለመጽናት ሚሮን መቀባትና ሀብተ መንፈስ ቅዱስን ማግኘት አስፈላጊው ነው።

ምዕራፍ ፭

ምሥጢር ቁርባን፡

፩. የቃሉ ትርጉም፡- ምሥጢር ቁርባን ማለት የዘለዓለም ሕይወትን ለማግኘት፣ ክርስቶስን መስለን፣ ክርስቶስንም ተዋህደን ለዘለዓለም ሕያዋን ሆነን ለመኖር የሚያስችለን፣ ታላቁ ሊቀ ካህናት ኢየሱስ ክርስቶስ የመሠረተው፣ እርሱ ያስተማረው በመጨረሻም በዕለተ ዓርብ ራሱን መሥዋዕት በማድረግ የፈጸመው ታላቅ ምሥጢር ነው። ቁርባን ማለት መቅረቢያ መቀራረቢያ መገናኛ ማለት ነው። አማንያኑ መሥዋዕት መብዓ ይዘው ወደ እግዚአብሔር ይቀርባሉ። እግዚአብሔርም ስጦታውን በመቀበል ዋጋም በመክፈል ይቀርባል። ስለዚህ መቀራረቢያ መገናኛ ተባለ። በተለይ በክርስቲያናዊ አነጋገር ቁርባን ስንል የክርስቶስን ሥጋ በልተን ደሙን ጠጥቲን ከእርሱ ጋር ተቀራርበን ለመኖር የሚያበቃ ምሥጢር መሆኑን የሚገልጥ ነው።

፪. ስለ ምሥጢር ቁርባን በብሉይ ኪዳን የተደረገ ምሳሌ፡- ብሉይ ኪዳን ለሐዲስ ኪዳን አምሳል መርግፍ እንደሆነ፣ ስለ እውነተኛው ቁርባንና መሥዋዕትም አስቀድሞ ምሳሌ ተመስሎ ትንቢትም ተነግሮ እንደቆየ እንደሚከተለው እንገልጣለን።

ሀ. እሥራኤል በግብጽ በባርነት አገዛዝ ሥር ሲኖሩ ከቆዩ በኋላ እግዚአብሔር በምሕረቱ ጎበኛቸውና ከግብጽ ባርነት ነፃ የሚወጡበትን፣ ከግብፃውያን መቅሠፍት የሚድኑበትን በግዓ ፍሥሐን እንዲያርዱ፣ ደሙንም መቃኑንና መድረኩን እንዲቀቡ፣ ሥጋውን ደግሞ ጠብሰው እንዲበሉት ተነግሯቸው ነበር። እሥራኤልም የተሰጠውን መመሪያ በትክክል ፈጽመው ከመቅሠፍት ድነዋል። ከግብጻዊያን ባርነትም ነፃ ወጥተዋል። እንግዲህ ይህ ሁሉ ምሳሌ ነው በግዓ ፍሥሐ የጌታ ምሳሌ ነው። ደሙ ለመቅሠፍት መድኃኒት እንደሆነ ከባርነትም ነፃ ለመውጣት እንደረዳ በክርስቶስ ደም ምእመናን ከዲያብሉስ ሥቃይና አገዛዝ ነፃ ወጥተዋልና። እሥራኤል ሥጋውን በልተው ከግብጽ እንደወጡ ዛሬም

የክርስቶስን ሥጋ በልተን ደሙን ጠጥተን ሕይወት አግኝተን በነፃነት እንኖራለንና።

ለ. እሥራኤል ከግብጽ ወጥተው ወደ ምድረ ርስት ሲጓዙ ረሀብ ሲጸናባቸው ወደ ሙሴ ጩኸት አሰሙ። ሙሴም ወደ እግዚአብሔር ቢያመለክት እግዚአብሔር መሐሪ ነውና መና ከደመና እንዲወርድላቸው አደረገ። እሥራኤልም ያን እየተመገቡ ከችግር ድነው ምድረ ርስት ለመግባት ችለዋል።፡፡ ይኸም ምሳሌ ነው ከሰማይ የወረደው መና የክርስቶስ ሥጋ፣ እሥራኤላዊያንም የምእመናን ምሳሌ ናቸው። ይሁን እንጂ ከእሥራኤል ውስጥ ያን መና የበሉ ሁሉ ከሥጋው ርሀብ ዳኑ እንጂ ከሞት አልዳኑም።፡፡ እውነተኛው መና ከሰማይ የወረደው የክርስቶስ ሥጋና ደም ግን ከሞት የሚያድን ነው። ክርስቶስ የበላ ለዘለዓለም ይኖራል እንጂ አይሞትምና።፡፡

ሐ. የመልክ ጼዴቅ ኅብስተ አኩቴት ጽዋዕ በረከት በክርስቶስ ሥጋና ደም ይመስላል። ይኸም ሎጥ በሶዶም አካባቢ ሲኖር ጠላት ተነሥቶ አደጋ ጣለበት። በዚህም ጊዜ እርሱም ተማርኮ ከብቱም ተዘርፎ መሔዱን አጎቱ አብርሃም ሰምቶ ቤተሰቡን ይዞ ሔዶ የሎጥን ጠላት ተዋግቶ ድል አድርጎ፣ ሎጥን ከነከብቱ ይዞ ሲመለስ መልክ ጼዴቅ የሳሌም ንጉሥ ከተሰወረበት ወጥቶ ኅብስተ አኩቴት ጽዋዕ በረከት ይዞ ተቀብሎታል። አብርሃምም ከዚያው ሀብት ሁሉ ከአሥር አንድ ለመልክ ጼዴቅ ሰጥቶታል።፡፡ ይኸም መልክ ጼዴቅ ያቀረበው ኅብስተ አኩቴት ጽዋዕ በረከት እውነተኛውን የዛሬውን መሥዋዕት የሚያመለክት ለእርሱም ምሳሌ ሲሆን ራሱ መልክ ጼዴቅ ደግሞ የክርስቶስ ምሳሌ ነው።፡፡

መ. እሥራኤል መና ከደመና በሚወርድበት ጊዜ ከመናው የተወሰነ ሰፍር በጎሞር (መሶበ ወርቅ) ውስጥ ላልተወሰነ ጊዜ እንዲቀመጥ እንዲያደርጉ ታዘው ነበር። ይኸም ወደፊት የሚነሣው ትውልድ እግዚአብሔር ለአባቶቻችን እንዴት አድርጎ እንደ ዋለላቸው የሚያስረዳ ነው።፡፡

እግዚአብሔር መና ከደመና እያወረደ እየመገበ በደመና እየመራ ወደ ምድረ ርስት እንዳስገባቸው ይረዱ ዘንድ መናው ተከብሮ እንዲቀመጥ ነበር።፡፡ መና ኅቡዕ የተባለው የጌታ ምሳሌ ነው እንዲሁም የሥጋውና የደሙ ምሳሌ ነው።፡፡

ሠ. የጥበብ ማዕድ፣ ጥበብ ማዕድ አዘጋጆች ፍሪዳዋን አረደች። ወገኖቿንም ለምግብ ጠራች ሲል ሰሎሞን በምሳሌ ተናግሮ ነበር።፡፡ ጥበብ የተባለ ጌታ ነው። ፍሪዳ የተባለውና ማዕዳ የጌታ ሥጋና ደም ነው። የተጠራውም ወገን ሁሉ የሰላ ልጅ የተባለው ሁሉ ነው። እንዲሁም ስለ ሥጋውና ስለ ደሙ ከምሳሌው ጋር አስቀድሞ ትንቢት ተነግሯል። እርሱም እንዲህ ይላል፡ “እላንት የተጸማችሁ ሁሉ ወገኖችሁ ነ፡፡ ብርም የሌላችሁ ነ፡፡ ግዙ ብሉም ነ፡፡ ያለ ብርም ግዙ ያለ መግዣም ጠጅና ወተት”።፡፡

፪. የምሥጢረ ቁርባን አመሠራረት፡- ይኸን ምሥጢረ ቁርባን የመሠረተ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ነው። እርሱ በመጀመሪያ መላእክት አስተማረው፣ በመጨረሻም ራሱ ሊካሄድ ሆኖ ፈጸመው።፡፡ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ሥጋውን ደሙን ለምእመናን ለማደል ሲል ማዕድ አቅርቦ፣ በማዕድ አምሳል ለደቀመዛሙርቱ በትክክል ሰጣቸው እንኩ ብሉ ይሥጋዬ ነው።፡፡ ስለ ሥጋው በሚታይና በሚዳሰስም ኅብስ መልክ ሲሰጣቸው እርግጠኛ ሥጋው እንደሆነ አስረድቶ ይሥጋዬ ነው ከእርሱ ብሉ በማለት ነው እንጂ የሚመስል አይልም ምሳሌው ነው አላለም።፡፡ ይኸንን ኅብስት ክርስቶስ እንደባረከው እንዳከበረው ወደ ሥጋውም እንደለወጠው ዛሬ ካሁኑ ኅብስቱን በጸሐል አድርጎ ሲጸልይ በክርስቶስ ቃል በካጹ ጸሎት ኅብስቱ ወደ ሥጋ አምላክ ይለወጣል። ፍጹም ሥመለኮት ይሆናል።፡፡ እንግዲህ በዓይኖችን ስናየውና ስንባላ በኅብስት መልክ ይሁን እንጂ ስንቀበለው ግን የክርስቶስ ሥእንደሆነ አምነን ነው።፡፡ ክርስቶስ ለደቀ መዛሙርቱ ሥጋውን ከሰጣቸው ከተመገቡም በኋላ ወደ ጽዋው ተመለከተ “ጽዋው አነሣና አመሰገን፣ እንዲህም ሲል ለደቀመዛሙርቱ ሰጣቸው

ከዚህ ሁላችሁ ጠጡ ይኸ ደሜ ነውና ለአዲስ ኪዳን ስለ ብዙዎች ሰዎች የሚፈስ ኃጢአትን ለማስተሠርይ”¹¹። ለመጠጥ ቀርቦ የነበረውን ወይን አንስቶ ባረከ አመሰግነም፤ አክብሮም ፍጹም ደሙ አድርጎ ለውጦ ለደቀመዛሙርቱ ሰጣቸው። ከዚህም ጽዋዕ ማንንም ሳይለይ ሁሉም እንዲጠጡ ሰጣቸው። በዚህ ጊዜ ይኸ ወይን በደሜ የሚመስል ወይም ደሜን የሚመስል ነው አላለም። ፍጹም ደሙ እንደሆነ አክብሮ ለውጦ እንደሰጣቸው ፍጹም መለኮታዊ ደም እንደሆነም ለማጠየቅ ይኸ ደሜ ነውና ሁላችሁ ጠጡለት አላቸው ያለርሱ ደም ድኅነት የለምና። ይኸ የምሥጢረ ቁርባን አገልግሎት የአምልኮት ሁሉ ማጠቃለያ ነው። ስለዚህ የአምልኮታችንን አገልግሎት ሁሉ በምንፈጽምበት ጊዜ ምሥጢረ ቁርባንን እንድንፈጽም ልክ እርሱ እንዳደረገው ሁሉ እንድናደርግ፤ እርሱም በፈጸመው መሠረት እንድንፈጽመው ከቅዱስ መጽሐፍ ትእዛዝ አለብን “እንጀራም ወስዶ አመሰግነም፤ ቆረሰም እንዲህም ሲል ሰጣቸው ይኸ ሥጋዬ ስለናንተ የሚሰጠው ይኸን አድርጉት ለመታሰቢያዬ”¹²።

የክርስቶስን ሕማም ሞት ባሰብን ጊዜ ሥጋና ደም ቁርባን እናደርጋለን፤ ቁርባንም በአደረግን ጊዜ ይኸ ሥጋና ደም ክርስቶስ በተሰቀለ ጊዜ ሥጋውን ቆርሶ ደሙን አፍስሶ ለሁላችን የሰጠን እንደሆነ አምነን ነው። ይኸንንም ሥጋና ደም ለድኅነታችን ብለን እንድንመግበው ሕማሙን ሞቱን እንድንዘክረው ያዘናል። ለመታሰቢያዬ ያለው ቁርባኑን በተቀበልን ጊዜ ለሕማሙና ለሞቱ መታሰቢያ እናደርገዋለንና ነው። አሁንም ምሥጢረ ቁርባንን በምንፈጽምበት ጊዜ “ንዜኑ ሞተከ እግዚአ ወትንሣኤክ ቅድስተ” እያልን እንመስክራለን¹³።

፩. ውሳጤ ኅብስት ወወይን፡- መድኃኒታችን ኢየሱስ አስቀድሞ ስለ ሥጋውና ደሙ ሲያስተምር እርሱ የሕይወት ኅብስት፤ ከሰማይ የወረደ፤ የዘለዓለም ሕይወት ሰጭ ኅብስት ነው እያለ ተናግሯል። ከዚያም በማያያዝ ይኸ ኅብስት ሥጋዬ ነው ይኸም ጽዋዕ ወይን ደሜ ነው እያለ ያለ ጥርጥር ኅብስቱ ተለውጦ ሥጋ መለኮት ወይኑ ተለውጦ ደመ መለኮት እንደሚሆን እየገለጠ አስተምሯል።

“እኔ ነኝ የሕይወት እንጀራ አባቶቻችሁ መና በለ በምድረ በዳ ሞቱም፤ ይኸ ነው ከሰማይ የወረደ እንጀራ ከርሱ የሚበላ ሁሉ እንዳይሞት” እያለ ማስረጃውን አጠናክሮ ተናገረ¹⁴። ይኸም ትምህርት ምሥጢረ ቁርባንን ከመመሥረቱና ከመፈጸሙ አስቀድሞ የሰጠው ነው። በእርግጥ የሕይወት እንጀራ እርሱ መሆኑን አምነን በእንጀራ መልክ እንበላዋለን ደሙንም በወይንም መልክ እንጠጣዋለን፤ ግን ራሱን መለኮታዊ ሥጋውን እንበላለን መለኮታዊ ደሙንም እንጠጣለን። እንደገናም “እኔ ነኝ ሕያው እንጀራ ከሰማይ የወረደ፤ ማንም ከዚህ እንጀራ የሚበላ ለዘለዓለም ይኖራል። እኔም የምሰጠው እንጀራ ሥጋዬ ነው ስለ ዓለም ሕይወት አሰጠው ዘንድ ያለኝ” ሲል የክርስቶስን ፍጹም ሥጋውን ፍጹም ደሙን እንደምንቀበል አስረድቶ ተናግሯል¹⁵። ክርስቶስ ሰው የሆነበት ሥጋንም የለበሰበት ዋናው ዓላማ ሥጋውን በልተን ደሙን ጠጥተን ዘለዓለማዊ ሕይወት አግኝተን እርሱን ተዋሕዶን እርሱም እኛን ተዋሕዶን እንዲኖር ነው። ያለዚያ ተዋርዶ የነበረውን ያን አካል እርሱ በመዋሐድ ክብር የሚያገኝበት አይደለም፤ ለእርሱም ጥቅም ሲል ክርስቶስ ሰው የሆነ አይደለም። ቅዱስ ሥጋውን በመብላታችን ክብሩ ደሙንም በመጠጣታችን ክርስቶስ ወደዚህ ዓለም የመጣበት ዓላማ እንረዳለን ሕማሙን ሞቱን እናስባለን፤ አዳኞችን እርሱ ብቻ እንደሆነ የዘለዓለም ሕይወት እርሱ ብቻ እንደሆነ እርሱ ተዋሕዶን እንደምንኖር እናምናለን።

እንግዲህ የክርስቶስን ሥጋውን መብላት ደሙንም መጠጣት ግዴታ እንደሆነ ወንድ፤ ሴት፤ ልጅ፤ ሽማግሌ ሳይሁሉም ከሥጋው መብላት ከደሙም መጠጣት አስፈላጊ መሆኑን ገልጦ እንዲህ ሲል ተናግሯል፤ “ኢየሱስ አላቸሩ እውነት እውነት አላችኋለሁ የሰውን ልጅ ሥጋን ካልበላች ደሙንም ካልጠጣችሁ ለናንተ ሕይወት የላችሁም፤ ሥጋዬ የሚበላ፤ ደሜንም የሚጠጣ ለእርሱ የዘለዓለም ሕይወት አለው እኔም አስነሣዋለሁ በኋለኛው ቀን”¹⁶። እንግዲህ በየጊዜ የምናቀርበው ኅብስቱ ተለውጦ ሥጋ መለኮት ወይኑም ተለው ደመ መለኮት እንዴት ይሆናል የሚለው የብዙዎች ጥያቄ ነው። ምሥጢርም የሚያሰኘው ይኸው ነው፤ ማለት እን

ክርስቶስ ቃል አምነን እንቀበለዋለን እንጂ በዚህ ሁኔታ በዚህም መልክ በዚህም ጊዜ ይለወጣል ብሎ አስረጅ ለመስጠት አይቻልም። ምሥጢር ነው። በእግዚአብሔር ቃል በመንፈስ ቅዱስ ግብር በካህኑም ጸሎት ይለወጣል መለኮታዊ ሥጋና መለኮታዊ ደም ይሆናል። ዛሬም በቤተ ክርስቲያናችን ንጹሐን ኅብስት በጸሐል፣ ንጹሐንም እውነተኛውን ወይን በጽዋዕ አድርገን እንባርካለን፤ እናከብራለን¹⁷። በዚህን ጊዜ ኅብስቱ ተለውጦ ሥጋ መለኮት ወይኑ ተለውጦ ደመ መለኮት ይሆናል። ይኸንም የክርስቶስ ቤተሰብእ የሆኑ ምእመናን ያለምንም ልዩነት አምነው ይቀበላሉ የዘለዓለም ሕይወትንም ያገኛሉ። ይኸንም በየዕለቱ፣ በየሳምንቱ፣ በየወሩ እንደተመቸው ምእመኑ እየደጋገመ ሊቀበለው የሚገባ ነው።

፩. ምሥጢር ቁርባን መሥዋዕት መሆኑ፡- ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ምሥጢር ቁርባንን ሲመሠርት መሥዋዕትም መሆኑን ከመግለጥ ጋር ነው። እርሱም እንዲህ ይላል፡ ይኸ ሥጋዬ ነው እንኩ ብሎ በማለት፣ ጽዋዉንም አንሥቶ እንኩ ሁላችሁ ጠጡ፤ ይኸ ደሜ ነውና ለሐዲስ ኪዳን ስለ ብዙዎች ኃጢአትን ለማስተሠር ይሆናል። በማለት አደላቸው። ይኸም አገላለጥ ሥጋውና ደሙ ቁርባንም መሥዋዕትም መሆኑን በሰፊው የሚያስረዳ ነው። ቁርባን ማለት ይኸን ሥጋ በልተን ደሙንም ጠጥተን ክርስቶስን ቀርቦን እርሱም እኛን ቀርቦን የሚኖር ማለት ነው። ቁርባን የሚለው የቃሉ ፍች መቅረብን መቀራረብን ያመለክታልና። መሥዋዕት ማለት ግን ለብዙ ቤዛ ሆኖ መቅረብ ለሌላም ተላልፎ መሞትን ያሳያል። እንግዲህ ዛሬም ጸሎተ ቅዳሴ ስናደርግ ቁርባንም መሥዋዕትም አድርገን እናቀርባለን ማለት ነው። የተሠዋውን መሥዋዕት ስንቀበለው ቁርባን ይሆናል ቁርባንም ይባላል። እንዲሁም ሥጋውን ስንሠዋ ክርስቶስ በዕለተ ዓርብ በመልዕልተ መስቀል ተሰቅሎ በነበረበት ጊዜ ለዓለሙ መድኃኒት መሥዋዕት ሆኖ የቀረበውን ይሆናል፤ ማለት ለዓለምም መድኃኒት ይሆናል።

ቅዱስ ጳውሎስም የጌታችንን ትምህርት ተከትሎ የምናቀርበው ምሥጢር ቁርባንም መሥዋዕትም እንደሆነ

በመግለጥ ነው እርሱም እንዲህ ሲል ጽፏል “በአመሰገንም ጊዜ ቆረሰው አለም እንኩ ብሎ ይኸ ነው ሥጋዬ ስለናንተ የሚቆረሰው¹⁸።

ዛሬም እኛ ኅብስቱን በጸሐል ወይኑን በጽዋዕ አድርገን አክብረን ለምእመናን በምንሰጥበት ጊዜ ቁርባንም መሥዋዕትም እንደሆነ በማመን ነው። ሊቀ ካህናታችን ኢየሱስ ክርስቶስ እንደ ሊቀካህናነቱ እራሱን መሥዋዕት አድርጎ እቅርባል መሥዋዕትም ሆኖ ራሱ በመቅረቡ ደግሞ ቁርባን ሆኗል።

፪. መቼና መቼ መቅረብ እንደሚገባ፡ የጥንት ክርስቲያኖች ዕለተ ዕሑድን የጌታ ዕለት አድርገው የምሥጋና የጸሎትም ዕለት አድርገው ወሰነው በዚህች ዕለት ክርስቲያኖች ሁሉ በአንድነት ተገናኝተው የጸሎተ ቅዳሴው ተባባሪ ሆነው፤ የምሥጢር ቁርባንም ተሳታፊ ይሆኑ ነበር። በዚህም ዕለት መሥዋዕት ቀርቦ ጸሎተ ቅዳሴው ተፈጽሞ የማይቆርብ ከቶ ክርስቲያን አይባልም ነበር። እየዋለ እያደረ ክርስትናው እየጸና ክርስቲያኑ እየበዛ ሲሄድ ደግሞ የልዩ ልዩ ቅዱሳንም የዕረፍት ዕለት መታሰቢያው ሲከበር ሌላ ልዩ ልዩ አጋጣሚ እየተፈለገ ጸሎተ ቅዳሴ ሲፈጸም ክርስቲያኑ ሁሉ ይቆርብ ነበር እንጂ ሳምንት ድረስ የሚጠብቅ አልነበረም።

ለዚህ ምሥጢር ቁርባን መቀበልም ዕድሜ ጾታ አይለይለትም፤ ዕለትና ሰዓት አይወሰንለትም ነበር። ንስሐውን ፈጽሞ ከጸምና ከጸሎት በኋላ ማንኛውም ክርስቲያን ከቅዱስ ቁርባኑ መቀበል ተገቢው ብቻ ሳይሆን ግዴታውም ነበር። አንድ ምዕመን ካመነበትና ከተጠመቀበት ዕለት ጀምሮ በየዕለቱ፣ በየሳምንቱ፣ በየወርቱ፣ ይኸም ባይቻል በየ፫ ወሩ ከቅዱስ ቁርባን መቀበል ነበረበት። በዓመት አንድ ጊዜ እንኳን የማይቆርብ ግን ክርስትናውን ፈጽሞ የረሳ ከክርስቶስም አንድነት የተለየ ነው ለማለት ይቻላል። በየጊዜው ከቅዱስ ቁርባን መቀበል እንደሚገባ ክርስቶስ “ሥጋዬን የሚበላ ደሜን የሚጠጣ የዘለዓለም ሕይወት አለው” አለ እንጂ “ሥጋዬን የበላ ደሜን የጠጣ” ብሎ በአንድ ጊዜ ብቻ እንደሚፈጸም አድርጎ አልተናገረም። ግን ልዩ ልዩ ምክንያት እያደረግን ከክርስቶስ

ሥጋና ደም መቀበል ብንርቅ ከጸጋውም በፈቃዳችን እንደራቅን ልናውቅና ልንረዳ ይገባናል።

፯. የምሥጢረ ቁርባን ጥቅም፡- ከክርስቶስ ሥጋ የሚበላ ከደሙም የሚጠጣ ሁሉ በምሥጢራዊ መንገድ ከክርስቶስ ጋር ግንኙነትን ያደርጋል። በዚህም መሠረት መንፈሳዊ ሀብትንና ጸጋን ያገኛል። ርስተ መንግሥተ ሰማያትን ይወርሳል። ምሥጢረ ቁርባን ሰውንና እግዚአብሔርን ያገናኛል አንድም ያደርጋል ምክንያቱም የምንበላው የርሱ ሥጋ የምንጠጣውም የእርሱ ደም ስለሆነ ሥጋው ከሥጋችን፣ ደሙ ከደማችን ሲዋሃድ እግዚአብሔር እኛን ይዋሐዳል። እኛም እርሱን እንዋሐዳለንና። እንዲሁም ሥጋዊ ምግብ ለቁመተ ሥጋ ለጽንኦተ ሥጋ ምክንያት እንደሚሆን መንፈሳዊ ምግብ የክርስቶስ ሥጋና ደም መንፈሳዊ ሕይወታችን ለማጽናት ይረዳል። ይጠቅማል። ምሥጢረ ጥምቀት መወለድ ሲሆን፣ ማለት ፪ኛ ልደታችን ወይም መንፈሳዊ ልደታችን ሲሆን፣ መንፈሳዊ ምግባችን የሚሆነው መንፈሳዊ ሕይወታችን የሚደግፍበት ምግብ ደግሞ ሥጋውና ደሙ ነው። ስለዚህ ሁል ጊዜ ከክርስቶስ ሥጋ መብላት ከደሙም መጠጣት አለብን።

ምዕራፍ ፮

ምሥጢረ ንስሐ፡

፩. ብሂል፡- ንስሐ ማለት ንስሐ ተጸጸተ፣ ተመለሰ ካለው ከግእዝ ቃል የወጣ ነው። ይኸም ምሥጢር ከጥምቀት በኋላ የተሠራውን ማንኛውንም ኃጢአት ለማስተሠር ያሚፈጸም ምሥጢር ነው። ከኃጢአት ንጹሕ የሚሆን የሰው ወገን በምድር ሊኖር አይችልም። የሰው ልጅ በምድር ላይ ዕድሜው አንድ ቀን ቢሆንም እንኳን በዚያኑ ጊዜ ብዙ እንደሚበድል ኃጢአትም እንደሚሠራ የታወቀ ነው። ስለዚህ ማንኛውም ሰው በየጊዜው ንስሐ መግባት ከክፉ ሥራው መጸጸት መመለስ በግድ አለበት። በዚህም በምሥጢረ ንስሐ አማካይነት ሰው ሁሉ ከራሱ ከአምላክ የኃጢአትን ይቅርታ ያገኛል ጸጋውን በረከቱንም ይታደላል።

፪. የምሥጢረ ንስሐ አመሠራረት፡- ምሥጢረ ንስሐን የመሠረተ፣ ያዘዘ፣ ያስተማረ መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ነው። ከሁሉ በፊት “ንስሐ ግብ መንግሥተ ሰማያት ቀርባለችና” እያለ ማስተማርን ጀመረ። ኃጢአትን ማስተሠረይ ይቅርታን ማድረግ ሥልጣን ያለው ሰው የሆነው አምላክ ብቻ ነው። ስለዚህ እርሱ ሁሉን ይቅር ለማለት ወደ ምድር መጣ። ስለዚህም ሁሉን ይቅር አለ። ከዚህ በኋላ ግን ሥልጣኑን ለደቀመዛሙርቱ ሰጣቸውና እናንተ ይቅር ያላችሁትን እኔም ይቅር እለዋለሁ። እናንተ በደሉን የያዛችሁበትን ግን እኔም እይዝበታለሁ እያለ ሐዋርያትን የሥልጣን ባለቤት አደረጋቸው። ጴጥሮስ የእምነት ኑዛዜ ወይም ምስክርነት ቃል አድርጎ “አንተ ክርስቶስ የሕያው የእግዚአብሔር ልጅ ነህ” ብሎ በተናገረ ጊዜ ከተሰጠው የብዕዕና ቃል ጋር ኃጢአትን የማስተሠርይ ሥልጣንም አብሮ ሰጥቶታል። እንዲሁም ለሌሎች ሐዋርያት እኩል የሆነ ሥልጣን እንደሰጣቸው ኃጢአትንም ለማስተሠርይ እንደሚችሉ ለማጠየቅ “እውነት እላችኋለሁ በምድር ያሠራችሁት በሰማይ የታሠረ ይሆናል፤ በምድርም የፈታችሁት በሰማይ የተፈታ ይሆናል”። ሲል ሰማያዊ ሥልጣኑን ለተከታዮቹ ሁሉ እኩል ሰጥቷቸዋል። በዚህ መልክ ክርስቶስ በሚያስተምርበት ጊዜ በተለያዩ አጋጣሚዎች ሁሉ ሲናገር የቆየውን ከሙታን ተለይቶ እንደተነሣ ለሐዋርያት የሰላምን ቃል ካስተላለፈላቸው በኋላ የሰጣቸው የተስፋ ቃል ኃጢአት ለማስተሠርይ ሥልጣን እንደተሰጣቸው ነው። እርሱንም እንዲህ ሲል ተናግሮታል “ይኸንንም ብሎ እፍ አለባቸው። አላቸውም መንፈስ ቅዱስን ተቀበሉ ኃጢአቱን የተዋችሁለት ቀረችለት። ያየዛችሁበትም ሰው ተያዘችበት”። በዚህ መልክ ምሥጢረ ንስሐን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ መሠረተው አስፈላጊነቱንም አፈጻጸሙንም እርሱው ገለጠው።

፫. የምሥጢረ ንስሐ አፈጻጸም፡- ምሥጢረ ንስሐ የሚፈጸመው የክርስቶስ ወኪል በሆነው በኤጲስ ቆጶሱና በካህኑም ነው። ሥልጣኑን የሰጣቸው ለነዚህ ነውና። ከላይ እንደተመለከተው ይቅር ባይና ይቅርታ ገንዘቡ የሆነው አምላክ

ብቻ ቢሆንም ሥልጣኑን ለሐዋርያት ሲሰጥ እናንተ በምድር የፈታችሁት በሰማይ የተፈታ ይሆናል እናንተ በምድር የሠራችሁት በሰማይ የታሠረ ይሆናል ሲል መላልሶ ተናግሯል። በአራትም ጊዜ ቢሆን ስለ ኃጢአት ይጸልዩና ያስተሠርዩም ዘንድ ሥልጣን የነበራቸው ካህናት አራት ነበሩ፤ በዚህ መሠረት ክርስቶስ ሲያስተምር ለምጽ የያዘውን ሰው ከፈወሰው በኋላ ራሱን ለካህን እንዲያስመረምር “ሂድ ራስህን ለካህን አስመርምር” ሲል አዘታል። በዚህን ጊዜ ራሱ እንደፈወሰው ራሱም ይቅር እንዳለው የታወቀ ሲሆን በዚያው ሊበቃና ሊቀር ይችላል ነበር፤ ነገር ግን አራታዊው ሕግ ለአዲሱ ሕግ ምሳሌ ስለሆነ ራስህን ለካህን አስመርምር በማለት ቀዋሚ ትእዛዝን ሰጠ። ለመላእክት ያልተሰጠው ሥልጣን ለካህናት ተሰጥቷል፤ ምድራዊ ካህን የወሰነውን ሰማያዊ ንጉሥ ያጸናዋልና።

፩. ንስሐና ኑዛዜ:- ንስሐ ማለት አንድ ሰው በሠራው ኃጢአት በአደረገውም ስሕተት ሁሉ መጸጸት ማዘን ነው። እንዲሁም ይኸን የሚጸጸትበትንና ሌላም እርሱን የመሰለ በደል እንደ ማይሠራ ሐሳቡን ቆርጦ መጣል፤ ወደ ኃጢአት ያዘነበለው ስሜቱን መግታት ማለት ነው። በጠቅላላም የክርስቶስ ወገን ሆንኩኝ፤ ሥጋውን ከሥጋዬ፤ ደሙን ከደሜ አዋሃድኩኝ እርሱን ተዋሃድኩኝ ካልኩኝ በኋላ እንዴት እንደዚህ ያለ በደል በድዬ አምላኬን አሳዘንኩኝ፤ እኔስ እንዴት ከተሰፋው ውጭ ሆንኩኝ እያሉ ማልቀስ ወደፊት ግን ከኃጢአት ፈጽሞ ለመራቅ ቆርጦ መነሣት ነው። ኑዛዜ ማለት ደግሞ በካህኑ ፊት ቀርቦ ራሱን እየከሰሰና እየወቀሱ ሲሠራ ያላፈረውን ኃጢአት ለካህኑ ሲናገርና ሲናዘዝ ሳያፍር ኃጢአቱንም ከነመነሻ ምክንያቱ ከነአፈጻጸሙም መናገር መለፍለፍ ማለት ነው። በዚህም ጊዜ ማመን ያለበት ካህኑና ተነሣሪው ሰውየ በመካነ ኑዛዜው ተገኝተው እንዲሁም ተነሣሪውን ይቅር ለማለት አምላክ ፫ኛ ሆኖ በመካከላቸው እንዳለና ተነሣሪው ለካህኑ ሲናገር አምላክ እንደሚሰማና እንደሚመለከት ይቅርም እንዲለው አምኖ መናዘዝ አለበት። አንድ ሰው ንስሐ ሲገባ እንደዚህ ባለው መንገድ መሆን አለበት፤ ማለት በደሉ የሚሠረደለት በበደሉ

ተጸጽቶ አዝኖ ወደፊት እንደዚህ ያለውንና የመሰለውን በደል ሁሉ እንደማይሠራ አምኖ ሲቀርብ ብቻ ነው። እንዲሁም እርሱ በሰው ላይ ያለውን ቅሬታ ሁሉ ትቶ የበደለውን ይቅር ብሎ ይቅር ወደሚለው አምላክ መቅረብ አለበት፤ በዚህን ጊዜ ፩ኛ እርሱ ይቅር ብሎ ስለ ቀረበ አምላክም እርሱን ይቅር ይለዋል።

፪ኛ. ለካህናት በመናዘዙ በመጸጸቱ ክርስቶስ በሰጠው ቃል ኪዳን መሠረት ካህኑ ጸልዮ እግዚአብሔር ይቅር ይበልህ፤ እግዚአብሔር ይፍታህ ሲል ከረቀቀውና ከጎላው ሲታወቀው በድፍረት፤ ሳይታወቀውም በስሕተት ከሠራው ኃጢአት ማሠሪያ ሁሉ ይፈታል፤ ፍጹም ይቅርታን ከእግዚአብሔር ያገኛል። ንስሐ ዘማዊውን እንደ ድንግል፤ ኃጢአተኛውን እንደ ጸድቅ፤ በደለኛውን እንዳልበደለ ያደርጋል። ስለዚህ ክርስቲያን ሁሉ በየጊዜው ኃጢአቱን ለካህኑ መናዘዝ ተገቢ ነው። ንስሐ መግባት ማዘን፤ ማልቀስ ስለአለበት እንባውን ባፈሰሰ ቁጥር ውሃ እንደመታጠብ፤ ከዕድፍም እንደ መጥራት ይሆናል፤ የነፍሱን ጽርዖት ያገኛል፤ ስለዚህ ለሁሉም ንስሐ መግባት መናዘዝ በግድ ያስፈልጋል።

፫. የንስሐ ምሥጢርነት:- ንስሐ የገባው ሰው እንዴት ይቅርታን እንደሚያገኝ ኃጢአቱ እንደሚሠረደለት አይታይም አይመረመርም፤ ምሥጢር ነውና። በእግዚአብሔር ቃል በካህኑ ሥልጣን በጸሎት እንደሚሠረደ ብቻ እናምናለን፤ ስለዚህም ንስሐ እንገባለን። በዚህም ምሥጢር አፈጻጸም የሚታይ አገልግሎት የማይታይ ጸጋ ይገኝበታል፤ ይኸውም ተነሣሪው ሰውየ በካህኑ ፊት ቀርቦ ራሱን ሲከሰስና ሲያለቅስ፤ ከእግዚአብሔር ምሕረትን ደጅ ሲጠና ካህኑም ልብሰ ተክህኖውን ለብሶ በመካነ ንስሐው ላይ ተገኝቶ የተነሣሪውን ኑዛዜ ሰምቶ ንስሐውን ተመልክቶ የኃጢአቱን ሥርዖት ለመስጠት ሲጸልይለት ይታያል፤ ነገር ግን ከበደሉ ሲነፃ፤ ሥርዖትን ሲያገኝ፤ የጠፋው ጸጋው ሲመለስለት፤ ልጅነቱ ሲታደስለት አይታይም። ሆኖም በዚህ በሚታየው የምሥጢር አገልግሎት የማይታይ ጸጋው እንደሚገኝ እናምናለን።

፩. ቀኖና እና ንስሐ:- ቀኖና ማለት ተነሳሚውን ሰው ሕጋዊ መንገድን ማስያዝ ማለት ነው። ሰውየው ወደም ወይም ሳይወድም ከእውነተኛው መንገድ ተናውጦ፥ ከሕገ እግዚአብሔር ወጥቶ ይቆይና በንስሐ አማካይነት ወደ ቀደመው ክርስቲያናዊ እውነተኛ መንገድ ሲገባ የሚሰጠው ቅጣት ቀኖና ይባላል።

ለመታረምና እውነተኛ ክርስቲያን እንደቀደመው ለመሆን የተለያዩ ቅጣቶች በጥንት ቤተ ክርስቲያን ይሰጡ ነበር። እነዚህም ቅጣቶች በቤተ ክርስቲያን ልሳን ቀኖና ተብለዋል። ዛሬም በየቤተ ክርስቲያኑ እንደ ተጠበቁ ይገኛሉ። ቀኖና ከጥንት ከሐዋርያት ጊዜ ጀምሮ የነበረ፥ ጥንታዊትና ሐዋርያዊት ቤተ ክርስቲያን ትፈጽመው የነበረ የቤተ ክርስቲያን ሥነ ሥርዓት ነበር። ይኸንንም ቅዱስ ጳውሎስ እንዲህ ሲል ሲያስተምር እናገኘዋለን “እሳንት ከዚህ ጋር ተጓደዳችሁ አልወቀሳችሁም እንደሚገባችሁ መጠን፥ ይኸን ሥራ የሠራ ሰው ከሳንተ ይርቅ ዘንድ እኔ ግን ከሳንት በሥጋ ብርቅ በመንፈስ ከሳንት ጋር ነኝ። አሁንም ፈርጃለሁ ከሳንት ጋር እንደነበርሁ ይኸንንም እንዲሁ በሠራው ላይ...”።

እንግዲህ ከማኅበረ ክርስቲያን የተለየ ክፉ ሥራ የሠራ ሰው ሁሉ ከማኅበረ ክርስቲያን እንዲለይ ለጊዜያዊ ለዘለዓለምም ይቀጣ ነበር። ይኸን የመሰለው ቅጣት በቀጥታ አሁን የሚፈጸም ሳይሆን ለተነሣራው መታረሚያ እንዲሆን ብቻ ለጊዜው ለእርሱ የሚጠቅሙ ቀኖናዎች ይሰጣሉ። ለምሳሌ፥ ለተወሰኑ ዕለታት ቅዱስ መጽሐፍን ማንበብ፥ የተወሰኑ አብያተ ክርስቲያናትን መሳለም እንደ አክሱም፥ ግሼን፥ ዋልድባ፥ ደብረ ሊባኖስ፥ ዝቋላ ይኸንም የመሳሰሉትን። ከንብረቱ ምጽዋት እንዲሰጥ፥ ጾም እንዲጸም ማድረግ ለተወሰነ ጊዜም ከቅዱሱ ነገር ሁሉ እንዲርቅ ይወሰንበታል።

ይኸን የመሰለውን የቀኖና ጊዜና የቀኖና ዓይነት ተነሣራው እንደፈጸመ ተከልክሎትም ከነበረው ቅዱስ ነገር ሁሉ ተሳታፊ ይሆናል። ፍጹም ክርስቲያን ሆኖ እንደሌላው ሁሉ በቤተ ክርስቲያን ዓባልነቱ የምሥጢራት ሁሉ ተካፋይ ይሆናል።

፪. የንስሐ ጥቅም:- ንስሐ ከጥምቀት በኋላ ከተሠራው ኃጢአት ሁሉ ያነጻል። ንስሐ ያረጀውን አካለ ነፍስ ያድሳል። የቆሸሸውን አካለ ነፍስ ያነጻል። ንስሐ በሰውና በእግዚአብሔር መካከል የነበረውን የኃጢአት ግድግዳ ያፈርሳል። ሰውንና እግዚአብሔርን ያስተያያል ልቦናቸው የነፃ እግዚአብሔርን ያዩታልና። ነፍሳቸው የጸራላቸው ምእመናን ሁሉ የማይታየውን አምላክ እንደ ሚያዩ ራሱ ክርስቶስ ተናግሯል¹⁰። እንግዲህ ማንኛውም ሰው በምሥጢር ንስሐ ለመታደስ፥ በምሥጢር ንስሐ ጸጋን ለማግኘት መጣጣር አለበት። የምሥጢራት ሁሉ ተካፋይ ለመሆን ምሥጢር ንስሐን መፈጸም አለበት። ንስሐ ገብቶ ኃጢአቱን ለካህኑ ከተናዘዘ ለማንኛውም ምሥጢራት ቤተ ክርስቲያን የቀረበ እንደሆነ እንደ ዓላማው ለመፈጸም ይቻላል።

ም ዕ ራ ፍ ፯

ምሥጢር ክህነት፦

፩. ብሂል:- ምሥጢር ክህነት ማለት ጳጳሳት በአንብሮተ እድ የሚያስተላልፉት የሚፈጽሙት የሚሾሙት የክህነት ማዕረግ ነው። ይኸም ምሥጢር ክህነት ሰውን የማሠርና የመፍታት ሥልጣን ያለው ከመሆኑ በላይ ሌላውንም የቤተ ክርስቲያን ምሥጢር ሁሉ የሚያከብርና የሚቀድስ ነው። ስለዚህ በጳጳሱ ጸሎት በአንብሮተ እድ ተጂሚው ካህን ጸጋንም ሥልጣንንም ያገኛል።

፪. የምሥጢር ክህነት አመሠራረት:- ይኸን ታላቅ ምሥጢር የመሠረተው፥ የእርሱንም ሥልጣን ለሐዋርያት ያስተላለፈው ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ነው። እርሱም ከትንሣኤው በኋላ ከዕርገቱ በፊት ለሐዋርያት እንዲህ አድርጎ ሰጣቸው። “ኢየሱስም አላቸው ሰላም ለናንተ ይሁን አብ እንደላከኝ እንዲሁም እኔ እልካችኋለሁ ይኸንንም ብሎ እፍ አለባቸው። አላቸውም መንፈስ ቅዱስን ተቀበሉ። ኃጢአቱን የተዋችሁለት ቀረችለት፥ የያዛችሁበትም ሰው ተያዘችበት”። ክህነት ማለት ማንኛውንም ለክህነት የቀረበውን ሰው ለውጦ ሀብተ

ክህነትን ለማደል በአንብሮት እድ የሚተላለፍ ጸጋ ነው። ካህናትን ከብዙ ጸሎት ስለሌሉት በኋላ መምረጥ መሾምም እንዲገባ ራሱ ክርስቶስ ሐዋርያትን ለመምረጥ ሲል ሌሊቱን ሁሉ በጸሎት እንዳደረ ሲነጋም እንደመረጣቸውና እንደሾማቸው ቅዱስ መጽሐፍ ይነግረናል። ከሕዝባዊነት ከተራም ሰውነት ለመለየት ፍጹም የእግዚአብሔር አገልጋይ ይሆን ዘንድ ልዩ ጸሎት ማድረግ በግድ ያስፈልጋል። ካህናትን በአንብሮት እድ መሾም እንዲገባ ወዲያው ቅዱሳን ሐዋርያት ከጌታ የተቀበሉትን ሥልጣን ለተተኪዎቻቸው ሲያስተላልፉ እጃቸውን ጭነው በመጸለይ ነው። እርሱንም እንዲህ ሲል እናገኛለን “በሐዋርያትም ፊት አቆሟቸው፤ በጸለዩም ጊዜ እጃቸውን ጫኑባቸው”። ሌላም እንዲሁ በየቦታው ይገኛል “እርሳቸውም ለእግዚአብሔር ሲያገለግሉ ሲጸሙም መንፈስ ቅዱስ አለ በርናባሰንና ሳውልን ለዩልኝ ለጸራኝቸው ሥራ የዚያን ጊዜም ጸሙ ጸለዩም፤ እጃቸውንም በጫኑባቸው ጊዜ ሰደዷቸው”።

ይኸን ሥልጣን ለመቀበል የሚቀርበው እግዚአብሔር የጠራው ለዚህም ትበቃለህ ያለው መሆን አለበት፤ ሰውየውም ራሱን መርምሮ ለዚህ ቅዱስ አገልግሎት ብቁ መሆኑን አመዛዝኖ መግባት አለበት። ይኸም ሥልጣን ክህነት በመንፈስ ቅዱስ አማካይነት የሚፈጸም ምሥጢር እንደሆነ ቅዱስ ጳውሎስ እንዲህ ሲል ገልጦታል “አሁንም ለራሳችሁ ተጠንቀቁ ለመንጋውም ሁሉ መንፈስ ቅዱስ በእነርሱ ላይ ጠባቆች አድርጎ የሾማችሁ የእግዚአብሔር ቤተ ክርስቲያንን ትጠብቁ ዘንድ እርሱ በደሙ የዋጃችን”። ጌታ ራሱ የርሱ ዓይን እንዲሆኑ ሁሉንም በትክክል እንዲመለከቱ ለካህናት ሥልጣኑን ሰጣቸው፤ መዐርገ ክህነትን መሠረተላቸው፤ ስለዚህ ካህናት አእይንተ እግዚአብሔር ይባላሉ። እንዲሁም ሥጋዊ ሹመት ሳይሆን የራሱን ሥልጣን ስለሰጣቸው ሥልጣን ክህነት ሥልጣን እግዚአብሔር ይባላል። ካህናት የእግዚአብሔር ወኪሎች ወይም እንደራሴዎች ይባላሉ፤ ይኸም ለሕዝቡ በማሰባቸው ስለሕዝቡ በመሥራታቸው ፍጹም ኢየሱስ ክርስቶስን መስለው ስለሚቀርቡ ነው።

እንግዲህ ክርስቶስ ሥልጣን ክህነትን ለሐዋርያት ሰጠ፤ ሐዋርያቱም ደግሞ ለተከታዮቻቸው በአንብሮት እድ አስተላለፉ፤ እነዚያም እንዲሁ ለተከታዮቻቸው በአንብሮት እድ ሲያስተላልፉ የሐዋርያት ውርስ እየወረደ እስከኛ ድርሷል፤ ከዚያም እስከ ምጽአት ይደርሳል።

፫. የካህኑ ተግባር፡- ጌታችን ኢየሱስ ሥልጣኑን ለሐዋርያት ሲሰጥ ፫ ኃይል ያለው አድርጎ ሰጥቷቸዋል፤ ይኸውም፡-

ሀ. የማስተማር ኃይል ያለው አድርጎ፤ ይኸም የመጀመሪያውን ሥልጣን ለሐዋርያት ሲሰጥ የሰው ነገድ የሆነውን ሁሉ ማስተማርና ማጥመቅ እንደሆነ ከሙታን ከተነሣ በኋላ “እንግዲህ ሒዱና አሕዛብን ሁሉ አስተምሩ፤ አጥምቋቸውም በእብና በወልድ በመንፈስ ቅዱስ ስም” ሲል ከማንጸት ተግባር ጋር የማስተማር ኃይል ሰጥቷቸዋል። አሁንም ከካህኑ የሚጠበቀው የመጀመሪያው ኃላፊነት ማስተማር ነው። ይኸንም ተግባር በስብከት ትምህርት፤ በሞያም ትምህርት፤ ሌላም ይኸን የመሳሰለ ቢሆን ለዚህ ዓለም ብርሃን ሆኖ ዕውቀት የሚገኝበትን ትምህርት ማስተማር ለካህናት የተሰጠ ሀብትና የግዴታ ተግባር ነው። ከዚህም የተነሣ ቤተ ክርስቲያን እስካሁን የትምህርት የዕውቀት መዝገብ ሆና ትገኛለች። ካህን ሆኖ የማያስተምር አልጫ የሆነ የምድር ጨው ነው፤ በምንም መንገድ ለማጣፈጥ የማይቻል።

ለ. የማንጸት ኃይል፤ ይኸም የማንጸት የመቀደስ ኃይልና ሥልጣን ለካህናት በብዙ መልክ እንዲፈጸም አድርጎ ሰጥቷቸዋል። ይኸውም ሥጋውንና ደሙን በመስጠት ይፈጽማል “እንጀራም ወስዶ አመሰግንም ቆርሶም ሰጣቸው እንዲህ ሲል ይኸ ሥጋ ነው ስለናንተ የሚሰጠው ይኸንን አድርጉ ለመታሰቢያየ። ደግሞም እንዲሁ ጽዋውን ከእራት በኋላ እንዲህ ሲል ይኸ ጽዋዕ አዲስ ኪዳን ነው በደሜ ስለናንተ የሚፈሰ”። ስለኃጢአት ሥርየት ስለነፍስም ጽርየት ሁል ጊዜ

ቅዱስ ቁርባንን መቀበል ጠቃሚ ነው። ስለዚህ ክህኑ በማደል፥ ምእመኑ በመቀበል ግዴታቸውን ለመወጣት ይችላሉ። ከክህኑ ታላቅ ሥራ ወይም የመጀመሪያ ሥራ ነጋ ለጸሎት መሸ ለመሥዋዕት እንዲሉ መሥዋዕት በመሠዋት፥ ቅዱስ ቁርባንን በመስጠት ለምእመናን የማንጸት ተግባሩን መፈጸም ነው። እንዲሁም ምእመናን ንስሐ እንዲገቡ፥ ኃጢአታቸውን እንዲናዘዙ በማድረግ የማንጸት ተግባሩን ክህኑ ሊፈጽም ይችላል። “ኃጢአቱን የተዋቸሁለት ቀረችለት፥ የያዛችሁበትም ተያዘችበት” ሲል ጌታ ተናግሯል። ክህኑ በጠቅላላው ምሥጢራት ቤተ ክርስቲያንን በየጊዜው በመፈጸም ለምእመናንም በማደል የማንጸት ተግባሩን ሊፈጽም፥ የማንጸት ሥልጣኑን ሊያሳይ ይችላል።

ሐ. የማስተዳደርና የመምራት ኃይል፥ በክርስቶስ ክርስቲያን የሆኑትን ሁሉ በሰላማዊ ሕይወት ይኖሩ ዘንድ የማስተዳደርና የመምራት ሥልጣን ክርስቶስ ለሐዋርያቱ፥ ከዚያም ለክህናት ሰጥቷቸዋል “እርሳቸውንም ባይሰማ ለቤተ ክርስቲያን ንገራት። ደግሞም ቤተ ክርስቲያንን ባይሰማት ከአረማዊና ከአጣሪ ቁጠረው” ሲል ለማጎበራዊ ኑሮ ተስማሚ ያልሆነው ወገን መቀጣት እንዲገባ ጌታ ተናግሯል ሥልጣንንም ሰጥቷል። ምእመናን ስለ መንፈሳዊ ሕይወታቸው ሆነ በዚህ ዓለም ስለአለው ሕይወታቸው ለሌላው ሊያደርጉት ስለሚገባው መልካም አርአያነት ያለው ሕይወት ይኖር ዘንድ ክህኑ መምራት ማስተዳደር አጥፊውን መገሠጽ፥ መቅጣት የሚቻልበት ሥልጣን አለው። በዚህ መልክ ክህናት ጠባቂዎች አስተዳዳሪዎች ሆነው ከተሾሙ በኋላ ሥራቸውን በመዘንጋት መንጋቸውን ለሚያስነጥቁ ወዮላቸው “አሁን ለራሳችሁ ተጠንቀቁ ለመንጋውም ሁሉ መንፈስ ቅዱስ በእርሱ ላይ ጠባቂዎች አድርጎ የሾማችሁ የእግዚአብሔር ቤተ ክርስቲያንን ትጠብቁ

ዘንድ እርሱ በደሙ የዋጁትን¹⁰። የክህኑንም አመራር ምእመናን መከተል መስማት እንዳለባቸው ለክህኑ የማስተዳደር ሥልጣን እንዳለው የሚያሳይ ክርስቶስ ሲያስተምር “እናንተን የሰማ እኔን ሰማ፥ እናንተንም የናቀ እኔን የናቀ ነው፥ እኔንም የናቀ የላከኝን የናቀ ነው” ሲል ግልጥ አድርጎ ለክህኑ የማስተዳደር የመምራት ሥልጣን እንዳለው ተናግሯል¹¹።

፩. የክህነት ማዕርግ ክፍል፡- የክህነት ማዕረግ በ፫ ዓይነት ይከፈላል፥ ይኸውም

ሀ. ጳጳስነት፤ የኤጲስ ቆጶስ ማዕረግ፥ ይኸም በሐዋርያት እግር የተተካው የቤተ ክርስቲያን ከፍተኛውና የመጨረሻው ማዕርግ ነው። ኤጲስ ቆጶስ ማለት ሌሎች ማዕረጎች ከእርሱ የሚገኙበት የቤተ ክርስቲያን ራስ የክርስቶስ ተከታይ የሆነው ነው። ስለ ጳጳስም ማዕረግ ቅዱስ ጳውሎስ ሰፋ አድርጎ ገልጦ ጽፎ እናገኘዋለን “ነገሩ እውነት ነው። ማንም ጵጵስናን ቢሻ መልካም ነገርን ይሻል ጳጳስም ነውር እንዳይገኝበት ይገባዋል...” ይላል¹²። ጳጳስ የሚባለውም ሙሉ ሥልጣን በቤተ ክርስቲያን ላይ ያለው ነው ስለዚህ 3ቱን የክህነት ኃይል ሥልጣንን ሁሉ ገንዘብ ያደረገ ነው።

ለ. የቄሱ ማዕረግ፥

ቄስ የሚባለውን ፕሬስቢተር ሽማግሌ ይለዋል፥ ክህኑን ነው። እርሱም እንደ ጳጳሱ ፫ቱ የክህነቱ ኃይሎች ያሉትና በሁሉ ሊሠራ የሚችል ነው። ከጳጳሱ ቀጥሎ በቤተ ክርስቲያን ላይ ሥልጣን ያለው ቄሱ ነው ነገር ግን ክህነት የመስጠትና ሚርንን የመባረክ ሥልጣን ብቻ የለውም። ስለ ቀሳውስት ማዕረግ በብዙ ቦታ ቅዱሳት መጻሕፍት መስክረው ጽፈው እናገኛለን¹³።

ሐ. ዲያቆን፡ ይኸ ማዕረግ ስሙ እንደሚያመለክተው የአገልጋይነት የረዳትነት ሥልጣን ያለው እንጂ የመቀደስ ሥልጣን የለውም። መስበክ ማስተማር ጳጳሱን፣ ቄሱን የመላላክ የመርዳት ሥልጣን ስላለው ከነዚህ ከፎቱ ማዕርገ ቤተ ክርስቲያን ገብቶ ይቆጠራል። ስለ ዲቁና ማዕረግ ስለ አገልግሎቱም ቅዱስ መጽሐፍ ሰፋ አድርጎ ጽፎ እናገኛለን። “እንዲሁም ዲያቆናት ጭምቶች ይሁኑ በ፪ ቃል የማይናገሩ ለብዙ የወይን ጠጅ የማይገመጁ ነውረኛ ያልሆኑ ርኩስ ትርፍን የማይወዱ በንጹሕ ሕሊና የሃይማኖትን ምሥጢር የሚይዙ ሊሆኑ ይገባቸዋል”¹⁴።

፩. የምሥጢር ክህነት የሚታይ አገልግሎትና የማይታይ ጸጋ፡ እንደ ማንኛውም ምሥጢር ሁሉ ምሥጢር ክህነትም የሚታይ አገልግሎት የማይታይም ጸጋ አለው። ይኸውም ተገሚው ሀብተ ክህነትን ሲሻ በተወሰነለት ቦታ ሆኖ ደጅ ሲጠና፣ ጳጳሱ ሀብተ ክህነትን (ሥልጣን ክህነትን) ለማስተላለፍ ልብሰ ተከህኖውን ለብሶ በተወሰነው ቦታ ላይ ሆኖ ሲጸልይ ይታያል። በዚህ በሚታይ አገልግሎት ደግሞ የማይታይ ጸጋ ይታደላል፡ ማለት ሥልጣኑ ክህነት ከጳጳሱ ወደ ተገሚው ካህን ሲተላለፍ፣ ሀብተ ክህነትን (ሥልጣኑ ክህነትን) ገንዘብ ሲያደርግ አይታይም። በዚህ በሚታየው የምሥጢር አገልግሎት የማይታየውን ጸጋ የሰው ልጅ ገንዘብ ያደርጋል። ለዚህ የክህነት ሥልጣን መተላለፍ ዘር፣ ወገን ጎሣ አያስፈልገውም፡ እንዲሁ ከእግዚአብሔር ጥሪ የተሰጠው ለዚህ ማዕረግ ብቁ ሆኖ የቀረበው ሁሉ በሚገባ ጸሎት ተፍጽሞለት፡ አንብሮተ እድ ሲደረግለት ሥልጣኑ ክህነትን ያገኛል። በዚህ መልክ ሐዋርያት ሥልጣኑ ክህነትን ከጌታ አገኙ፡ እነርሱም ደግሞ ለተከታዮቻቸው እያስተላለፉ በመጠበቅ ላይ ይገኛል።

፪. የምሥጢር ክህነት ጥቅም፡ በዚህ በምሥጢር ክህነት ተራው ሰው በአንብሮተ እድ ተሹሞ ምድራዊ መልአክ ሰማያዊ ሰው ይሆናል። ካህኑ ምንም ሰው ቢሆን ከሕዝባዊነት ተራ ይወጣል፡ የእግዚአብሔርንም የእንደራሴነት ቦታ ይይዛል።

የማሠርን የመፍታትን ሥልጣን ያገኛል። ማንኛውም ካህን ሥልጣኑ ክህነትን እንደተቀበለ የማንጸትን፣ የማጽናትን፣ የማስተማርን፣ የመምራትን፣ የማስተዳደርን ሥልጣን ከእግዚአብሔር ዘንድ ያገኛል፡ ገንዘብም ያደርጋል። እንግዲህ ካህኑ በልብሱ ብቻ ካህን ሳይሆን በመንፈሱም በሥራውም የተለወጠ እውነተኛ የእግዚአብሔር ካህን ሆኖ መገኘት አለበት።

ምዕራፍ ፲

ምሥጢር ተክሊል፡

፩. ብሂል፡- ምሥጢር ተክሊል ማለት አንድ ወንድ ከአንዲት ሴት፡ አንዲት ሴትም ከአንድ ወንድ ጋር ተስማምተው በነፃ ምርጫቸውና ፈቃዳቸው በሚያደርጉት ጋብቻ ላይ ካህኑ ስምምነታቸውን በማጽናት ስለ አንድነታቸው ከእግዚአብሔርም ዘንድ ጸጋን ያገኙ ዘንድ የሚፈጽመው አገልግሎት የሚያስተላልፈው ጸሎት ነው።

ሀ. ከለለ፡ ጋረደ ብሎ የመጋረድ፣ የማክበር ጸሎት ለማለት ጸሎተ ተክሊል ተብሏል። ሙሽራውና ሙሽራይቱ አንድ መጎናጸፊያ ለብሰው የአረቦን ክብር ተሰጥቷቸው ጸሎት ይደርስላቸዋልና።

ለ. ተክሊል ተቀዳጀ ዘውድ፡ አክሊል ደፋ የአረቦን ክብር ተቀበለ ለማለት በሙሽራውና በሙሽራይቱ ራስ ላይ የሚደፋውን የአረቦን አክሊል በመመልከት የወጣም ስም ይመስላል። የምሥጢር ተክሊል አመሠራረት፡ ይህን ቅዱስ ምሥጢር የመሠረተው የሁሉ ፈጣሪ ቅዱስ እግዚአብሔር በሥነ ፍጥረት ጊዜ ነው። ይኸንም እውነት ሊቀ ነቢያት ሙሴ እንዲህ ሲል ያቀርብልናል “እግዚአብሔርም ሰውን ፈጠረ፡ እግዚአብሔርም ባረካቸው እግዚአብሔርም አላቸው ብዙ ተባዙ ምድርንም ሙሏት፡ ግዟትም። የባሕሩንም ዓሣ ግዙ የሰማይንም አፍ በምድር ላይ የሚንቀሳቀሰውንም እንስሳ ሁሉ ...”¹⁵።

እግዚአብሔር አምላክ ሁለቱን ጾታዎች ባረክ፥ ግንኙነታቸውንም ሕጋዊና የእርሱ ፈቃድ ሆኖ ከእርሱ ግንኙነት የተነሣ ምድርን የሰው ልጅ እንዲሞላ የመጀመሪያውን የተክሊል ቡራኬ እርሱው ፈጸመው። ዛሬም እኛ ለሁለቱ ጾታዎች ማለት ለሙሽራውና ለሙሽራይቱ ግንኙነታቸው ሕጋዊ መባዛታቸውም የአምላክ ፈቃድ እንደሆነ አምነን በዚያን ጊዜ አምላክ ያስተላለፈውን ቡራኬና ጸሎት በማስተላለፍ ተክሊል እናደርስላቸዋለን። እንዲሁም በጸሎት በቡራኬ ሁለትነት ጠፍቶ ባልና ሚስት አንድ እንዲሆኑ፥ እርሱ እርሷን ተከትሎ ወገኑን ትቶ መሄድ እንዳለበት እግዚአብሔር አምላክ አስቀድሞ እንዲህ ሲል ተናግሯል “እግዚአብሔር አምላክም ከአዳም የወሰዳትን አጥንት ሴት አድርጎ ሠራት ወደ አዳምም አመጣት አዳምም አለ አሁን ይኸች አጥንት ከአጥንቴ ናት ሥጋዋም ከሥጋዬ ናት ይችም ሴት ትባል ከወንድ ተገኝታለችና፥ ስለዚህ ሰው አባቱንና እናቱን ይተዋል በሚስቱም ይጣበቃል ሁለቱም አንድ ሥጋ ይሆናሉ”። ይኸም ሁሉ ምሥጢር ተክሊልን ቅዱስ እግዚአብሔር የጀመረው ያዘዘው የመሠረተው መሆኑን የሚያስረዳ ነው።

ጌታችን ኢየሱስም በሐዲስ ኪዳን አጽንቶ በትምህርት መልክ ንግግር በማድረግ በሠርግ ቤትም በመገኘት ጋብቻን ባረክ፤ ምሥጢርነቱንም አጸደቀ፥ ይኸም የ፱ ቀን ጸሙን በመፈጸም በ፫ኛው ቀን በገሊላ ቃና በሠርግ ቤት ተገኝቶ የመጀመሪያውን ተአምራት ገልጧል ጋብቻን ባርኳል።፤ እንዲሁም ለፈተና ፈሪሳውያን ስለ ባልና ሚስት ሕይወት በጠየቁት ጊዜ ማለት ባልና ሚስት መፋታት ወይም አለመፋታት እንደሚገባ በጠየቁት ጊዜ የሰጠው መልስ የመጀመሪያውን የሥነ ፍጥረቱን ዓላማና የጋብቻውን ቃል ኪዳን በመጥቀስ ነው።፤ ነገሩን በማጽናት ባልና ሚስት አንድ ናቸው እንጂ ሁለት አይደሉም፥ እግዚአብሔር አንድ ያደረገውን ሰው ሊለይ አይችልም አይገባውም ሲል ተናግሯል።፤ ቅዱስ ጳውሎስም የጋብቻን ክብር፥ ትርጉሙንም ምሳሌውንም በመግለጥ ሙሽራውን በክርስቶስ፥ ሙሽራይቱን በቤተ ክርስቲያን እየመሰለ ክርስቶስ ከቤተ ክርስቲያን ከቶ እንደማይለይ እንዲሁም ባል

ከሚስቱ ሊለይ እንደማይገባ ሰፋ ያለ ማብራሪያ ሰጥቶ አስተምሯል ጽፏልም።፤ በተለይ የምሥጢር ተክሊልን እውነተኛ ምሥጢርነት ሲናገር “ይኸ ምሥጢር ዐቢይ ነው፥ እኔ ግን ስለ ክርስቶስና ስለ ቤተ ክርስቲያን ተናግራለሁ” ብሏል።፤ ምሥጢር ተክሊል በዚህ መልክ የተመሠረተ ከፍተኛ ዓላማ ያለው ቅዱስ እግዚአብሔር ያዘዘው በመሆኑ በቅዱስ መጽሐፍ የተደረገ የሰው ዘር የሆነ ሁሉ ሊደግፈው ሊፈጽመውም የሚገባ ነው፥ እውነተኛው ጋብቻ የሚሆነውም በዚህ መልክ የሚፈጸመው አንድ ወንድ በአንዲት ሴት፥ አንዲት ሴትም በአንድ ወንድ ብቻ ሆኖ በተክሊል በቤተ ክርስቲያን ጸሎት የተጋቡት ጋብቻ ነው።፤

፪. የጋብቻ ዓላማ፡- ጋብቻ በመሠረቱ የእግዚአብሔር ትእዛዝ ይሁን እንጂ የተለያዩ ዓላማዎች አሉት፥ እነርሱም፡-

- ሀ. ዘር ለመተካት ምትክም ለማድረግ ነው፥ ቅዱስ እግዚአብሔር አዳምንና ሔዋንን ፈጥሮ ብዙ ተባዙ ምድርንም ምሏት ባለ ጊዜ እንደ ሌሎች እንስሳት በሥነ ፍጥረት ጊዜ ብዙ ወንድ ብዙም ሴት ስላልፈጠረ አንድ ወንድ በአንዲት ሴት፥ አንዲት ሴትም በአንድ ወንድ ጸንተው ሕጋዊ ጋብቻ ኑሯቸው በሕጋዊ ግንኙነታቸው ዘር ለመተው፥ ምትክ ለማድረግ እንዲችሉ ያደረገው የመጀመሪያ ዓላማ ነው።፤
- ለ. ለመረዳዳት፥ ባል የውጭውን ሚስት ደግሞ የውስጡን የሚመለከታትንም ሁሉ እርሱም የሚመለከተውን ሁሉ በመፈጸም ተረዳድተው እንዲኖሩ ነው።፤
- ሐ. ፈቃድ ሥጋቸውን ለመፈጸም፥ ማንኛውም ፍጥረት ሁሉ አንድ ጾታ ከሌላው ከአገኘው ጋር ግንኙነት ያደርጋል፥ ሰው ግን የተለየ ክቡር ፍጥረት ስለሆነ ወንዱም የራሱ የግሉ የሆነች ሴት እንድትኖረው፥ ሴቷም የግሏ የሆነ ወንድ ይኖራት ዘንድ ጋብቻ አስፈለገ።፤ እንግዲህ ይኸ ግንኙነት ከሥጋዊ ስሜት የተነሣ ብቻ እንዳይሆን መንፈሳዊም ዓላማ ይኖረው ዘንድ በጸሎትና በቡራኬ በተክሊልም የሚፈጸም ምሥጢር ሆነ።፤

የሁለቱ የጋራ የሆነ አብረው ሊፈጽሙት የሚገባቸው ግዴታዎች አሉ፡ እነዚህም፡-

1. ወንዱ በሴቷ ፈቃድ መሄድና መኖር፤ ሴቷም በወንዱ ፈቃድና ትእዛዝ መተዳደር በግድ አለባቸው፡ እርሱ የርሷ እርሷም የእርሱ እሥረኞች መሆናቸውን ሁለቱም ማወቅና መረዳት አለባቸው፡፡
2. የጋራ ልጆቻቸውን በጋራ መመልከት መከባከብ፤ ማሳደግ፤ በሥነ ምግባርና በሃይማኖት መምራት አለባቸው፡፡
3. ቤታቸው በጋራ እንዲጠበቅ ሁለቱም እንደ አንድ ቃል ተናጋሪ እንደ አንድ ልብ መካሪ ሆነው ማስተዳደር አለባቸው፡፡ ሌላም ከዚህ ጋር የተያያዘና ይኸን የመሰለ ብዙ ሰላላ በዚህ መልክ መፈጸም ግዴታቸው ነው፡፡

፫. ጋብቻ የማይፈታ ምሥጢር ነው፡- ባልና ሚስት አንድ አካል እንጂ ሁለት አይደሉም፡ ስለዚህ እግዚአብሔር አንድ ያደረገውን ሊለይ የሚችል የለም ሲል ክርስቶስ እንደተናገረው በሙሉ ነፃነታቸው ሁለቱ ወገኖች ተስማምተው ከተጋቡ በኋላ በምንም መልክ መለያየት መፋታት አይገባቸውም፡፡ ፈሪሳውያን ለክርስቶስ በፊተና መልክ ያቀረቡለት ጥያቄ ባል ሚስቱ ባጠፋች ጊዜ መፍታት ይችላል ወይስ አይችልም በማለት ነበር፡ ክርስቶስ ግን መጀመሪያውን ሔዋን ከአዳም ጎን የተፈጠረችው አካሉ እንድትሆን ከእርሱ ልትለይ እንደማትችል የሚያስረዳ ነው፡ ስለዚህ ማንኛውም ወንድ ሚስቱን መፍታት አይችልም ሲል አስረድቷቸዋል¹¹፡፡ እነርሱ እንግዲያ ምነው ሙሴ ባል ሚስቱን ሲፈታ ከፈለገ የፍቸውን ደብዳቤ ሰጥቶ እንዲሰዳት ይል የለም ብለው ለጠየቁት መልስ ሲሰጥ ሙሴስ ስለ ሕዝቡ ከፋት እንደ ቅጣት አድርጎ ጻፈ ሕግንም ሠራ እንጂ በመሠረቱ እንዲህ አይደለም ሲል መለሰ፡፡ ከዚያም በማያያዝ “እኔም እላችኋለሁ ሚስቱን ያለዝሙት ምክንያት የፈታ ሁሉ ሌላይቱንም ያገባ ፈጽሞ አመነዘረ የተፈታችውንም ያገባ ፈጽሞ አመነዘረ” ሲል ተናገረ¹²፡፡ የሰው ልጅ ሚስቱን በማውጣትና በማግባት አሠርቱ ቃላትን በአንድ ጊዜ ይሸራል፡ ይኸውም

ከአሥሩ ቃላት ጀምሮ አታመንዝር የሚለው ነውና⁹፡፡ ከ፳፭ ቃላትም ውስጥ ፫ኛው አንቀጽ “እኔ ግን እላችኋለሁ ምሽቱን የፈታ ሁሉ ያለዝሙት ምክንያት እርሱ አመንዝራ አደረጋት የተፈታችይቱንም ያገባ አመነዘረ” የሚለው ነውና¹⁰፡፡ እንግዲህ ሚስትን በመፍታት እርሱም እርሷም አመንዝራ ሆኑ አመንዝራም ተባሉ፡ የተፈታውንም ወገን ያገባ አመንዝራ ሆነ፡፡ እንዲሁም የተፈጥሮ ሕግንም አፈረሰ፡ ማለት ጥንቱን ሰው ሲፈጠር አንድ ወንድ በአንዲት ሚስት፡ አንዲት ሴት በአንድ ወንድ ጸንተው ሊኖሩ ነበርና¹¹፡፡ መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስም ይኸን እውነት ሲያጸና እንዲህ ይላል “እርሱ ግን መለሰ አላቸውም አላነበባችሁምን የፈጠረ አስቀድሞ ወንድና ሴት አድርጎ እንደፈጠራቸው አለም ስለዚህ ሰው አባቱንና እናቱን ይተዋል ምሽቱን ይከተላል ሁለቱም አንድ ሥጋ ይሆናሉ”¹²፡፡ የአንድነት ትርጉምና ምሥጢር እንዳለው የሚያስረዳ ነው፡ ይኸም ከሆነ በምንም ምክንያት ጋብቻ የማይፈታ ምሥጢር ነው፡፡ እንዲሁም አንድ ወንድና አንዲት ሴት ብቻ ከመጀመሪያው መፈጠራቸው ጋብቻ የማይፈታ ምሥጢር መሆኑን ወንድም በአንዲት ሴት ሴቷም በአንድ ወንድ ብቻ ጸንተው መኖር እንዳለባቸው የሚያመለክት ምሥጢርና ትርጉም ነው፡፡ ቅዱሳን ሐዋርያት የጌታን ትምህርትና የምሥጢሩንም ቅዱስነት በመረዳት ጋብቻ የማይፈታ ምሥጢር እንደሆነ እያስፋፉ ጽፈዋል አስተምረዋልም፡ ቅዱስ ጴጥሮስም ሴቶች ከባሉቻቸው፡ ወንዶችም ከሚስቶቻቸው ጋር መኖር እንዳለባቸው ሰፋ አድርጎ ተናግሯል¹³፡፡ ቅዱስ ጳውሎስም እየመላለሰ የጋብቻን ቅዱስነት እየገለጠ ተናግሯል እርሱም እንዲህ ይላል “የተጋቡትን ግን አዛቸዋለሁ እኔም አየደለሁም ጌታ እንጂ፡ ሴት ባሏን እንዳትፈታ ብትፈታውም ሳታገባ ትኑር ወይም ከባሏ ጋር ትታረቅ ወንድም ሚስቱን አይተው”¹⁴፡፡ ለእያንዳንዳቸው ሲገልጥ ደግሞ እንዲህ ይላል “በሚስት ታሥረህ እንደሆን ከርስዋ መለየት አትሻ፡ ያለ ሚስት እንደሆንክ ሚስት አትፈልግ” ይላል¹⁵፡፡ እንዲሁም ሴቷን እንዲህ ይላል “ሴት በባሏ ሕግ የታሠረች ናት እርሱ ባለበት ዘመን ሁሉ፡ ባልዋ ግን ከሞተ በኋላ ተፈታች፡ የወደደችውንም ታግባ፡ ነገር ግን በጌታችን”¹⁶፡፡

በዚህ መልክ በየቦታው እየመላለሰ ጽፏል አስተምሯል። ዋናው ግቡ ግን ባልና ሚስት በአንድ ላይ መኖር እንዳለባቸው ጋብቻም የማይፈታ ምሥጢር መሆኑ ነው።

ቤተ ክርስቲያንም የሰውን ጥንተ ተፈጥሮ፣ በመመልከት የጌታችን የኢየሱስ ክርስቶስንም ትምህርት በመከተል ጋብቻን በምሥጢርነት ደረጃ አክብራ ተቀብላ ስትጠብቅ፣ እየባረከች ስታጋባ የማይፈታ ምሥጢር መሆኑንም ስታስተምር ኑራለች። አሁንም ትገኛለች። የተለያዩ ጾታዎች በአንድ ሐሳብ በአንድ መንፈስ በፍጹም ፍቅር ለመኖር ይችሉ ዘንድ መንፈሳዊ ፍቅርንም በልቦናቸው በማሳደር፣ ልዩነትን በማጥፋት፣ አንድነትን በማጠናከር፣ የሰውን ማኅበራዊ ኑሮን በማጠናከር ትገኛለች። የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያንም እስካሁን የምታጸናው የአንድ ጊዜ ጋብቻን ብቻ ነው። መፍታትን ከቶ አትፈቅድም፣ ምንም ጋብቻ ቅዱስ ቢሆንም የማይፈታም ምሥጢር ቢሆንም በሕጋዊ ጋብቻ ከጸናው ወገን ይልቅ ሕግ አፍራሹ የበዛ ነው። ከዚህም የበለጠ በሕገ ወጥነት የሚኖረውና የጋብቻን ቅዱስነት የሚያረክሰው የበዛ ነው።

፩. የምሥጢር ተክሊል የሚታይ አገልግሎት የማይታይ ጸጋ፡- እንደሌሎች ምሥጢራት ቤተ ክርስቲያን በምሥጢር ተክሊልም የሚታይ አገልግሎት አለ። ይኸውም ሁለቱ መሸሮች የመሸራ ልብስ ለብሰው፣ በጸሎት ቦታ ተቀምጠው፣ ካህኑም ልብስ ተክህኖውን ለብሶ ለምሥጢር ተክሊል የሚሆነውን ጸሎት ሲያደርስ ይታያል። የማይታይ ጸጋ ደግሞ ሁለትነት ጠፍቶ አንድነት ሲጸና፣ ጸጋን በረከትን ሲያገኙ ሲተላለፍላቸውም አይታይም። በእግዚአብሔር ቃልና በካህኑ ጸሎት በዚህ በሚታይ አገልግሎት የማይታይ ጸጋ ሲተላለፍ ይገኛል። ሁለትነት ይጠፋል፣ አንድነት ይጸናል፣ ስለዚህም እግዚአብሔር አንድ ያደረገውን ሊለይ የሚችል የለም።

፪. የምሥጢር ተክሊል ጥቅም፡ የሰው ዘር ይበዛ፣ ጸጋ መንፈስ ቅዱስም ይሰጥ ዘንድ ጋብቻ በቡራኬ በጸሎት ይፈጸማል። የወንድና የሴት ጾታነት እንዳለ ሲሆን የሐሳብ አንድነት ይፈጠራል። በሁለቱም መካከል ፍጹም የሆነ መግባባት

ስምምነት ይገኛል። ይኸም የምሥጢር ተክሊል ጥቅም ነው። የመጀመሪያው ፍጥረት አዳም ሚስቱ ሔዋን ከጎኑ እንደተፈጠረች ሁለቱ ደግሞ አንድ አካል እንደሆኑ ያው የእግዚአብሔር ቃልና ቡራኬ ዛሬም አንድ ወንድ ለአንዲት ሴት አንዲት ሴትም ለአንድ ወንድ ሁነው ለሚጋቡ ይተላለፍላቸዋል። ሁለቱም አንድ አካል ይሆናሉ።

ም ዕ ራ ፍ ፱

ምሥጢር ቀንዲል፡

፩. ብሂል፡- ምሥጢር ቀንዲል ማለት በካህኑ ጸሎትና ቡራኬ በሽተኛውን ሰው በተባረከው ዘይት በመቀባት ከበሽታው መዳንን፣ ከኃጢአቱም መንጸትን የሚያስገኘው ኃይል ነው። ይኸም ምሥጢር ለአካለ ሥጋም ለአካለ ነፍስም ጤንነትን ለመስጠት የእግዚአብሔርንም ጸጋ ለማስተላለፍ የሚችል ነው።

፪. የምሥጢር ቀንዲል አመሠራረት፡ ይኸንን ምሥጢር ጌታችን ኢየሱስ እንደመሠረተው የታወቀ ነው። ይኸንም የሚያስረዳ ፲፪ቱን ሐዋርያት ጦርቶ ሥልጣንን በሰጣቸው ጊዜ እንደሆነ ይታወቃል። እርሱም እንዲህ ሲል ይገልጥልናል “አሥራ ሁለቱንም ደቀ መዛሙርት ወደርሱ ጠራቸው ሥልጣንንም ሰጣቸው በርኩሳን አጋንንት ላይ፣ ያወጧቸው ዘንድ ደዌንም ሕግምንም ይፈውሱ ዘንድ”።

ይኸንም ሥልጣን ሐዋርያት እንዳገኙ ከጌታ ጋር ሳልወደ ልዩ ልዩ ቦታ እየሔዱ እየፀለዩ ዘይትም እየቀቡ ድውይ ይፈውሱ። አጋንንትንም ያስወጡ፣ ልዩ ልዩ ተአምራትንም ያደርጉ ነበር። ይኸንንም እውነት ወንጌላዊ ማርቆስ እንዲህ ሲል ይገልጥልናል “በወጡ ጊዜም አስተማሩ ንስሐ ይገቡ ዘንድ፣ እጅግ ሰይጣናትን አወጡ፣ በዘይትም ብዙ ድውያንን ቀቡ አዳኗቸውም”።

ጌታ ከተነሣ በኋላም ይኸን የማዳን ኃይል እንደሰጣቸው በሰይጣናትም ላይ እንዳሠለጠናቸው ይኸንንም ቅዱስ ምሥጢርም እንደ መሠረተው የሚገልጥ ደግሞ “ያመኑትንም ይኸች

ተአምራት ትከተላቸዋለች፡፡ በስሜ ሰይጣናትን ያወጣሉ፡፡ በአዲስ ቋንቋም ይናገራሉ፡፡ እባብ ይይዛሉ የሚገድልም ነገር ቢጠጡ አይገዳቸውም፡፡ እጃቸውን በድውያን ላይ ይጭናሉ እርሳቸውም ይድናሉ” ሲል እናገኘዋለን፡፡ ይኸም አገልግሎት በሁሉ ዘንድ የታወቀ ሕጋዊም እንደነበረ በቅዱስ ያዕቆብ ትምህርት ልንረዳው እንችላለን፡፡ ማለት እርሱ ምሥጢር ቀንዲልን ሕጋዊ አገልግሎት ቅዱስ ምሥጢርም አድርጎ እንዲህ ሲል ጽፎልናል “ማንም ከናንተ ቢታመም የቤተ ክርስቲያንን ቀሳውስት ይጥራ፡፡ ይጸልዩለትም፡፡ ዘይትም ይቀቡት በጌታ ስም፡፡ የሃይማኖት ጸሎትም ድውዩን ትፈውሳለች ጌታም ያስነሣዋል፡፡ ኃጢአትም ሠርቶ እንደሆነ ትሠራይለታለች”፡፡ ቤተ ክርስቲያን ይኸን ቅዱስ ምሥጢር ሲወርድ በመጣው ትውፊት መሠረት ስትፈጽመው ኑራላች በመፈጸምም ላይ ትገኛሉች፡፡

፫. የምሥጢር ቀንዲልና የሜሮን ልዩነት፡፡ ምሥጢር ሜሮን በመጀመሪያ ሲሠራ ከተለያዩ ሽቱነት ካላቸው ዕዕዋት የሚወጣ ቅብፅ ነው፡፡ ቀጥሎም በፓትርያርክና በሊቃነ ጳጳሳት ጸሎትና ቡራኬ የሚከበር ቅብፅ ነው፡፡ አገልግሎቱም ሀብተ መንፈስ ቅዱስን ለመስጠት ማኅተም መንፈስ ቅዱስም ለመሆን ለአዲስ ተጠማቂ ሰው የሚሰጥ ነው፡፡ እንዲሁም አዳዲስ ንዋየ ቅድሳት ወደ ቤተ ክርስቲያን ሲገቡ ይባረካሉ፡፡ በሜሮንም ይከብራሉ፡፡ አዲስ ቤተ ክርስቲያን ሲባረክ በሜሮን ይከበራል፡፡ ሜሮን ለነዚህ አገልግሎት ብቻ ይውላል እንጂ ለሌላ ለምንም የማይውል ምሥጢር ነው፡፡ እንዲሁም ለሰውም ቢሆን አንድ ጊዜ ማኅተመ መንፈስ ቅዱስ ሁኖ ይሰጣል እንጂ የማይደገም ምሥጢር ነው፡፡ ከጥምቀት ቀጥሎ ወዲያው የሚፈጸም እንደ ምሥጢር ጥምቀትም የማይደገም ምሥጢር ነው፡፡ ምሥጢር ቀንዲል ግን ቅብፅ እየተባለ የሚጠራው ከንጹሕ የወይራ ዘይት ብቻ የሚወጣ ሆኖ በየጊዜው ለበሽተኞች የሚደረግ አገልግሎት ነው፡፡ ማንም ሰው በማንኛውም ጊዜ ቢታመም ካህኑን ጠርቶ ምሥጢር ቀንዲል እንዲፈጸምለት ሊጠይቅ ይችላል፡፡ ተደጋግሞም ሊፈጸምለት ይቻላል፡፡

ልዩነታቸው እንግዲህ ሜሮን የመንፈስ ቅዱስ ማኅተም ሲሆን ለክርስትናው መጽናትን ለመንፈስ ቅዱስ መስጠት ምክንያት ይሆናል፡፡ ቀንዲል ግን ለታመሙ ሰዎች ደዌ ሥጋም ደዌ ነፍስም ላለባቸው የሚደረግ አገልግሎት ነው፡፡ ይኸ ምሥጢር ቀንዲል ኃጢአትን የማሥተሠርይ ኃይል ስላለው ሰው ከፈጸመው በደል ለማንጸት በጥምቀት ጊዜ ከመጠመቁ በፊት ዘይት እንዲቀባ የቤተ ክርስቲያን ሕግ ያዛል፡፡

፬. የምሥጢር ቀንዲልና ንስሐ ልዩነት፡፡ ምሥጢር ንስሐ ለጤነኛ ሰው የሚፈጸም አገልግሎት ሲሆን ምሥጢር ቀንዲል ግን በደዌ ለተያዙ ሰዎች የሚፈጸም አገልግሎት ነው፡፡ ምንም ደዌ ሥጋም ለደዌ ነፍስ፡፡ ደዌ ነፍስም ለደዌ ሥጋ ምክንያት መሆኑ ባይቀርም ስለዚህ ለአንዱ ሕመም የሚፈጸመው አገልግሎት ሌላውንም የሚፈውስ ቢሆንም ምሥጢር ንስሐ የተባለው ምሥጢር አንድ ሰው ንስሐ ገብቶ ለካህን ተናዝዞ ከሠራው በደል የሚነጸበት ምሥጢር ነው፡፡ ምሥጢር ቀንዲል ግን በሽተኛው ሰው ጸሎተ ቀንዲል እንዲደርስለት በጠየቀ ጊዜ አስፈላጊው ጸሎት በካህኑ ተፈጽሞ በሽተኛው የሃይማኖቱን ዘይት ሲቀባ ይድናል፡፡ ኃጢአቱም ይሠራይለታል፡፡ ልዩነቱ እንግዲህ ምሥጢር ንስሐ ለጤነኛ ሰው ሲደረግ፡፡ ምሥጢር ቀንዲል ግን ለበሽተኞች የሚደረግ አገልግሎት ነው፡፡ እንዲሁም ምሥጢር ንስሐ በመጸጸትና ንስሐ በመግባት በካህኑም ጸሎት ብቻ የሚፈጸም ሲሆን ምሥጢር ቀንዲል በዘይቱ ላይ ተጸልዮ የሚቀባ ነው፡፡

፭. በምሥጢር ቀንዲል የሚታይ አገልግሎት የማይታይ ጸጋ፡፡ ይኸ ምሥጢር ቀንዲልም በመፈጸሙ በሚታዩ አገልግሎቶችና ምልክቶች የማይታይ ጸጋ ይገኝበታል፡፡ ይኸውም፡፡ በሽተኛው ምሕረትን፡፡ ፈውስን ደጅ እየጠና ተቀምጦ ይታያል ለእርሱም የሚቀባው ዘይት በተወሰነው ቦታ ተዘጋጅቶ ሲጸልይበት፡፡ ካህኑም ልብሰ ተክህኖውን ለብሶ ለጸሎተ ቀንዲል የተወሰነውን ጸሎት ሲፈጽም ይታያል፡፡ በዚህ በሚታየው አገልግሎት ግን ፈውስ ይሰጣል፡፡ የኃጢአት ሥርየት ይገኛል፡፡ ግን ይኸ እንዴት እንደሚሆን አይታይም አይመረመርም፡፡

ከ ፍ ል ፲

ምሥጢረ ትንሣኤ ሙታን በጠቅላላው፡፡

ም ዕ ራ ፍ ፩

ጠቅላላ የሰው ትንሣኤ፤

ትንሣኤ ማለት ተንሥኦ ካለው ከግዕዝ የወጣ ቃል ነው፡፡ ይኸም በተለይ ሰው ከፈረሰና ከበሰበሰ በኋላ አካል ገዝቶ ሕይወት አግኝቶ ለሚነሣው ትንሣኤ የሚነገር፡፡ ቃል ነው፡፡ ይኸም ነገር ረቂቅ በመሆኑ በአእምሮም ለመረዳትም ከባድ በመሆኑ ምሥጢር ተብሏል፡፡ ይሁን እንጂ ማንም ሰው ሙቶ ፈርሶ በስብሶ እንደማይቀር በመጨረሻው ጊዜ እንደሚነሣ የታወቀ ነው ለዚህም አስረጅ መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ የሙታን በኩር ሁኖ አስቀድሞ ተነሥቷል፤ ሐዋርያው ጳውሎስም የክርስቶስን ትንሣኤ ለኛ አብነት እንደሆነ አስፋፍቶ ጽፎ እናገኘዋለን፡፡

ከክርስቲያን እምነት ወይም ትምህርት ውስጥ ታላቁና ከፍ ያለው ምዕራፍ የሰው ልጅ ተስፋ የሚሆነው የሚጠባበቀውም የትንሣኤ ሙታን ነገር ነው፡፡ ምክንያቱም ሰው እንደ እንስሳትና እንደ አራዊት ሁሉ በዚህ ዓለም ብቻ ኑሮ ፈርሶ በስብሶ አመድና ትቢያ ሁኖ የሚቀር ወይም የሚጠፋ ቀላል ፍጥረት አይደለምና፡፡ ከሞተ በኋላ፡፡ እንደገና አካል ገዝቶ በክብር ወይም በሐሳር ይኖር ዘንድ ፍርድ የሚሰጠው ፍጥረት ነው፡፡ ዘለዓለማዊ ሕይወትን ገንዘብ አድርጎ፡፡ የእግዚአብሔርንም ልጅነት አግኝቶ፡፡ መንግሥቱን ወርሶ የሚኖር፡፡ ወይም እሳቱ ወደማይጠፋ ትሉ ወደማያንቀሳፋ ዘለዓለማዊ ፍዳ ተጥሎ ሲያለቅስ፡፡ የሚኖር ፍጥረት ነው እንጂ፡፡

ሰውን ከሌላው ፍጥረት ለይቶ ከቡር ፍጥረት የሚያሰኘው መጀመሪያ እግዚአብሔር በአርአያውና በምሳሌው ስለ ፈጠረው፡፡ የሁሉም ገዥ የሁሉም አስተዳዳሪ ስለ አደረገው ነው፡፡

፪ኛው ደግሞ ከሞተ በኋላ ተነሥቶ ሕይወትን አግኝቶ ልጅነትን ገንዘብ አድርጎ ለዘለዓለም እንዲኖር በቸርነቱ ያደለው ስለሆነ ነው፡፡ ሁላችን እንደምንረዳው ይኸ ዕድል ለማንኛውም ተንቀሳቃሽ ፍጥረት ሁሉ ከቶ አልተሰጠውም፡፡ ነገር ግን አሁን ያለንበት ዓለም ወይም ይኸ አሁን ያለን ሕይወት እንደ ጥላ ወይም እንደምሳሌ ያለ ተለዋዋጭ ወይም ተሉ የሚያልፍ የሚጠፋ ያልተደሳደለ ውጤቱም ያልታወቀለት ሕይወት ስለሆነ፡፡ ኑሯችን በዳበሳ ወይም በጥርጥር እንደሚገኝ ነው፡፡ ተስፋችንና ምኞታችን ሁሉ ወደፊት በምትመጣው ዘለዓለማዊ ሕይወት ብቻ የተደገፈ ነው፡፡ ስለዚህም ሃይማኖታቸው የቀና ሊቃውንት “ወንሴፍ ትንሣኤ ሙታን ወሕይወተ ዘይመጽእ ለዓለም ዓለም” ሲሉ ተስፋችን ምኞታችን የሙታን መነሣትንና የሚመጣውን ሕይወትም እንደሆነ አረጋግጠው መስክረዋል፡፡

ነገር ግን የምትመጣዋ ዘለዓለማዊት ሕይወት ከዛሬው ሕይወታችን ጋር የተያያዘችና የተደገፈች ናት፡፡ ማለት ማንኛውም ሰው እንደ እውነተኛ ክርስቲያንነቱ በጎ አድራጎትን በመፈጸም ቅዱስ ስሙን በመጥራት ሕጉንም በመጠበቅ የኖረ እንደሆነ፡፡ ለምትመጣው ዘለዓለማዊ ሕይወት ተባባሪ ሊሆን ይችላል፡፡ ልዑል እግዚአብሔር የሰውን ልጅ ለከንቱ አልፈጠረውም፡፡ ስሙን ቀድሶ ክብሩን እንዲወርስ አደለው እንጂ፡፡ ለዚህም ዓላማ ፈጠረው እንጂ፡፡ ስለዚህ ለሚወዳቸውና ቅዱስ ፈቃዱን ለሚፈጽሙ ሁሉ አስቀድሞ የሕይወትን የዕረፍትን ቦታ እንደ አዘጋጀ ለማጠየቁ “ኑ እናንተ የአባቴ ቡሩካን የሰማይ መንግሥትን ትወርሱ ዘንድ ዓለም ሳይፈጠር ያዘጋጀላችሁን” ሲል ክርስቶስ በኋላ ጊዜ እንደሚጠራቸው አስቀድሞ አስተምሯል፡፡

ቅዱስ ጳውሎስም ይኸን አምላካዊ ቃል በመመርኮዝ “ዓይን ያላየው ነው፡፡ ጆሮም ያልሰማው ነው በሰው ሕሊናም ያልታሰበ ነው እግዚአብሔር ለሚወዳቸው ያዘጋጀው”፡፡ ሲል ልዑል እግዚአብሔር ለሰው ልጅ አስቀድሞ ያዘጋጀለትን በኋለኛው ዘመን የምትመጣውን ሕይወት መሰል የሌላት

መሆኗንና የክርስቶስም ቃል የማይታበልና እውነተኛ እንደሆነ በመደገፍ መሰከረ።

ስለምሥጢረ ትንሣኤ ሙታን ትምህርት የቤተ ክርስቲያናችን አባቶች የወሰኑት፤ ያስተማሩት የጻፉትም ብዙ አለ። ከዚያም ውስጥ መንገድ ሰማይ ብለው የሰየሙት ምዕዳን ሰፋ ያለ አስተያየትን ይዞ ይገኛል፤ ይኸም ትምህርት ከሌላው ክርስቲያኑ ዓለም ትምህርት ጋር በትክክል ይገናኛል፤ በተለይም ሰው ከሞተ በኋላ እስከ ምጽአት ደግሞም ከምጽአት በኋላ እስከ ዘለዓለም ሰላለው ፍርድ ወይም ሕይወት ከፍ ያለ ዝርዝር አስተያየት ይገኝበታል።

ስለ ትንሣኤ ሙታን ያለው እምነት በጥንት ዕብራውያን የታወቀና የተረዳ ቢሆንም ከነርሱ ውስጥ ትንሣኤ ሙታን የለም የሚሉ መናፍቃን መነሣታቸው አልቀረም፤ ይሁን እንጂ በጠቅላላው አስተያየት የሰው ትንሣኤ እውነተኛ ትምህርት እንደሆነ የታመነ ነበር፤ አንዳንድ ስሑታን እንደ ሰዱቃውያን ያሉት በክርስቶስ ጊዜ እንኳን ሳይቀር ክርክራቸውን በመቀጠል ቢነሱም ምሳሌውን በምሳሌ አሉታውን በአዎንታ አፍርሶ የትንሣኤ ሙታን ትምህርት እውነት መሆኑን “መጻሕፍትንና የእግዚአብሔርን ኃይል አታውቁምና ትስታላችሁ” ቢል ክርስቶስ ወቅሶ አስረድቷቸዋል።

ክርስቶስ ስለትንሣኤ ሙታን አስቀድሞ ሰፋ አድርጎ አስተምሯል። ትምህርቱንም አማናዊ በማድረግ ራሱ ከሙታን ተለይቶ ተነሣ። ይኸም አምላካዊ ኃይል ሁላችንን እንደሚያስነሣን የሚያመለክት ነው፤ ማለት ክርስቶስ የሠራው ሁሉ ለኛ አብነት ነውና። እኛ ይኸን ልናምን በዚህም ልንጽናና እንደሚገባን ነገሩም እውነት እንደሆነ፤ ለማስረዳት ቅዱስ ጳውሎስ “እኔም ብሆን እርሳቸውም ቢሆኑ እንዲሁ እናስተምራለን። እንዲሁም እናንተ አመናችሁ፤ ክርስቶስ ግን ከሙታን ተነሣ ብለን ካስተማርን እንደምን ከእናንተ ወገን ሰዎች ይላሉ ትንሣኤ ሙታን የለም? ትንሣኤ ሙታንስ ከሌለ ክርስቶስ አልተነሣም። ክርስቶስም ካልተነሣ ማስተማራችን ከንቱ ነው። ማመናቸው ደግሞ ምናምን ነው። አሁን ግን

ክርስቶስ ከሙታን ተነሣ፤ ለአንቀላፋትም መጀመሪያ ሆነ። ሞት በሰው እንደሆነች እንዲሁም በክርስቶስ የሙታን ትንሣኤ ሆነች”፤ ቢል አስፋፍቶ ጽፏል።¹⁰ የሰው ክብሩም ውርደቱም የሚታወቀው በትንሣኤ ሙታን ጊዜ ብቻ ነው፤ የአሁኑ ግን ጊዜያዊ ሕይወት በመሆኑ ክብሩም ያልፋል፤ ይጠፋል፤ ውርደቱም ያልፋል፤ ይረሳል፤ ከትንሣኤ ሙታን በኋላ ያለው ሕይወት ግን ካገኘ ማጣት ከገቡ መውጣት፤ ከተደሰቱ ማዘን ስለሌለ ሁል ጊዜ በደስታ ተውጠው ስለሚኖሩ የሰው ልጅ ሕይወት የሚገለጠው በዚያን ጊዜ እንደሆነ ለሁሉም የተረዳ ነው። የሰው ልጅ ግን የምትመጣውን ዘለዓለማዊ ሕይወት ረስቶ ወይም ዘንግቶ ለዕለቱ እንኳን የማያስብ ሁኖ ይገኛል፤ እያንዳንዱ ደግሞ አሰብንም ቢሉ ወይም ቢመስላቸው በመብል በመጠጥ እየተሳቡ የዕለቱን እንጂ የዓመቱን እንኳን ባለማሰብ ከሕይወት መዝገብ ስማቸውን ከፍጥረት ተራ ተፈጥሯቸውን አውጥተው ይገኛሉ። የሰው ምድራዊ ወይም ጊዜያዊ ሕይወት እንደ ዕፅ ከንቱ በቅጽበት ያልፋል፤ ይጠፋል፤ ይኸች ዕፅ ከንቱ የተባለች በአንድ ቀን በቅላ፤ አብባ፤ አፍርታ በዚያው ዕለት ደግሞ ደርቃ ታድራለች። የሰው ልጅ ሕይወትም እንዲሁ፤ ከመታየቱ መጥፋቱ ሲቀድም ይገኛል፤ ሆኖም ይኸ ሞት አይደለም ወይም አይባልም፤ የሰው ሞቱ ከእግዚአብሔር ልጅነትና ከዘለዓለማዊ ሕይወት መለየቱ ብቻ ነው። ይኸን ግን የሚገነዘበው የለም፤ አንዳንዱም አወቅን ወይም የተጠነቀቅን ቢመስላቸውና ቢጣጣሩም ከጊዜያዊ ሞት ለማምለጥና ለመዳን ብቻ ነው፤ ያውም ሊሆን አይችልም።

እንዲያውም ብዙዎች ሞትን ከመፍራታቸው የተነሣ የቀቢጸ ተስፋ አነጋገር ይናገራሉ፤ ማለት ሞት ሳይቀር እንብላ እንጠጣ በማለት የሚናገሩ ይገኛሉ፤ እንደዚህም ያሉትን ተስፋ ቢሰኙ ጳውሎስ ሲዘልፋቸው “እንብላ እንጠጣ ነገ እንሞታለን፤ የሚሉ ሰዎች አያስቷችሁ” ብሏል።¹¹ ክርስቶስም ሲያስጠነቅቅ “በነፍሳችሁ ግን ተጠንቀቁ ልባችሁ በስስት በስካርም እንዳይደነድን፤ ስለ አዳርም በማሰብ ያም ቀን ድንገት እንዳይደርስባችሁ እንደ ወጥመድ ይደርሳልና፤ በምድርም ፊት በተቀመጠው ሁሉ ላይ። ስለዚህ ትጉ ሁልጊዜም ጸልዩ ከዚህ

ሁሉ ነገር መሸሽ ትችሉ ዘንድ” ሲል ይናገራል።¹² በላም አልበላም ሁሉም ያልፋል፤ የበላው እንዳልበላ የተራበውም እንዳልተራበ ይሆናል፤ ሁሉም በትንሣኤ ጊዜ ምልክት ይዞ የሚቀርብ የለምና።¹³ አብሮት የሚቀረው ግን ምግባሩ ብቻ ነው፤ ከእርሱም የተነሣ ይፈረድለታል ወይም ይፈረድበታል። የትንሣኤ ሙታንን ነገር ማሰብ ለሰው ልጅ ሁሉ ግዴታ ነው፤ ይኸም የትንሣኤ ሙታን እውነተኛነት በነቢያት ትንቢት የተደገፈ ነው፤ ለምሳሌ ነቢዩ ጻዊት “ብዙ ጭንቀትና መከራ አሳይተኸኛልና፤ መልሰህ ሕያው ታደርገኛለህ ከምድር ጥልቅ መልሰህ ታወጣኛለህ” ሲል መስክሯል።¹⁴ ሆሴዕ የተባለው ነቢይም ሲናገር “ከሲኦል እጅ አድናችኋለሁ ከሞት እቤገሮችኋለሁ፤ ሞት ሆይ መርዝ እሆንብሃለሁ”።¹⁵ እንዲሁም ነቢዩ ኢሳይያስ “ሙታን ሕያዋን ይሆናሉ ሬሶችም ይነሣሉ”።¹⁶

ምዕራፍ ፪

የ ትንሣኤው ዓይነት

ትንሣኤ ሙታን እንዳለ እርሱም ለሁሉ ግዴታ እንደሆነ በሰፊው አትተናል፤ ከዚህ ላይ የትንሣኤውን ዓይነት እንናገራለን።

የሰው ልጅ ትንሣኤ ፪ ዓይነት ነው፤ ፩ኛው የክብር ትንሣኤ ይባላል፤ ይኸውም ወቀሳ ሳይኖር ክብርን ለማግኘት ብቻ የሚነሡት ትንሣኤ ነው። ፪ኛ የሐሣር ትንሣኤ ነው፤ ይኸውም ወቀሳ ፍርድ ያለበት ነው።

ይኸም ዓይነት ፍርድ የሰው ፊት በማየት በማድላት በማፈር ወይም በመፍራት የሚሆን አይደለም፤ አምላክ ስለሆነ ለሁሉም እንደየሥራው ምስጋና ወይም ወቀሣ ያገኛል። የትንሣኤው አዋጅ አንድ ዓይነት ነው፤ ሰዓቱ ዕለቱም አንድ ነው፤ ፪ቱም ዓይነት ትንሣኤ በእግዚአብሔር በኩል ያው ነው፤ ልዩነት የለውም፤ ልዩነቱ በሰው ልጅ ዘንድ ብቻ ነው፤ ማለት የሰው ልጅ በሕይወቱ ሳለ በሠራው ሥራ ይፈጸምበታል ማለት

ደግ ሠርቶ እንደሆነ ክብርን፤ ክፉ ሠርቶ እንደሆነ ኩነኔን ያገኛል። የሰው ልጅ በድካም ይቀበራል፤ በኃይል ይነሣል፤ ወደ ምድር መውረድ ተስኖት በብዙ ሰዎች ኃይል ተጎትቶ ይገባል ግን በኋላ መግነዝ ፍቱልኝ መቃብር ክፈቱልኝ ሳይል ረዳትም ሳይሻ ኃይልን አግኝቶ አካልን ገዝቶ ይነሣል።¹ ማንኛውም የዘር ቅንጣት ፈርሶ በስብሶ ታድሶ እንዲበቅል የሰውም አካል በብሉይ አካል ተቀብሮ የነበረው በሐዲስ አካል ይነሣል፤ የቀደመ አካሉ ታድሶ ተለውጦ ይነሣል።² በዚህም ዓለም በጧት በማታ በቀንም ምግብ ይፈልግ የነበረው ጠቆረ እናቅላው ከሳ እናወፍረው በማለት ብዙ ችግር ያሳይ የነበረው አካል ታድሶ ተለውጦ ስለሚነሣ ሥጋዊ ምግብ ሳያሻው የልዑል እግዚአብሔርን ስም በመቀደስ ራሱ ምስጋናው ምግብ ሆኖ ይኖራል።

በዚህ ዓለም ነፍሳችን በሥጋ ተውጣ ሥጋችን መስላ፤ ነፍሳችን የሥጋችንን ፈቃድ በመከተል ትኖር እንደነበረው በኋለኛው ሕይወታችን ደግሞ ሥጋችን በነፍሳችን ተውጣ ፈቃደ ሥጋችን ተለውጣ በፈቃደ ነፍሳችን ጸንታ ትኖራለች። ስለዚህም አስረጂ ቅዱስ ጳውሎስ ሲናገር “ይኸ የሚጠፋው የማይጠፋውን ይለብስ ዘንድ አለውና፤ ይኸ የሚሞተው የማይሞተውን ይለብስ ዘንድ አለውና። ይኸም የሚጠፋው የማይጠፋውን በለበስ ጊዜ ይኸም የሚሞተው የማይሞተውን በለበስ ጊዜ የተጻፈው ነገር ይፈጸማል። ሞት በመሸነፍ ተዋጠ”።³ ይህ ዓይነት አነሣስ ይኸም ዓይነት ዕድል ለሰው ልጅ ሁሉ የሚሰጥ ሲሆን፤ በሕይወት ሳሉ በዚህ ዓለም በሠሩት ሥራ መሠረት በዋጋ አከፋፈል ብቻ ይለያያሉ። ምንም ጽድቅ ምንም ኃጢአተኛ ቢሆን፤ ምንም በዕድሜ ያረጀ ወይም ሕፃን ቢሆን፤ ምንም በደንብ ቢቀበር ወይም ውኃ ቢወስደው ወይም በእሳት ቢቃጠልና የአካል ፍለጋውም ፈጽሞ ቢጠፋ ከትንሣኤ ሙታን ተለይቶ ወይም ተረስቶ የሚቀር ሰው ከቶ የለም፤ ሁሉም በእግዚአብሔር ዘንድ አንድ ነው፤ እርሱም እግዚአብሔር ፍጹም ስለሆነ፤ ምንም የሚሠወረውና የሚረሳው ነገር የለም። የትንሣኤው ዓይነት

ሕፃናት ጎልምሰው አረጋውያን ታድሰው ወፍራም ቀጭንተ ረጅም አጭር የሚባል ሳይኖር ሁሉም ትክክል ሆነው ይነሣሉ።

ልዑል እግዚአብሔር ኃይል ስለሆነ ሁሉንም ለማድረግ ስለሚችል ለማስነሣት ከቶ አቅቶት የሚቀር ነገር የለም። ልዑል እግዚአብሔር ሲፈጥር ቸል ያላላቸውን ሰዎች በትንሣኤው ጊዜ ቸል አይላቸውም። ሲፈጥር ያልረሳቸውን ሰዎች በትንሣኤው ጊዜ አይረሳቸውም። ሲፈጥር ያልናቃቸውን ሰዎች በማስነሣትም ጊዜ አይንቃቸውም። ስለዚህ የሰው ልጅ የሆነው ሁሉ አውሬ የበላው ውሀ የወሰደው በእሳት የተቃጠለው በሥርዓት የተቀበረው እንዲሁም ወድቆ የቀረው ቀድሞ የተቀበረው አሁንም የተቀበረው በትክክል ይነሣል።⁴ እያንዳንዱ መጽሐፈ ዕዳውን ይዞ ወደ ፈጣሪው ይቀርባል። የትንሣኤውም ዋና ዓላማ ይኸ ነው። የሰው ልጅ ዋጋውን ያገኝ ዘንድ የክርስቶስም አቸናፊነት ዋጋም ከፋይነት ይገልጥ ዘንድ።⁵ ይህ የትንሣኤ ሙታን ነገር ትልቅ ምሥጢር እውነተኛውም ትምህርት ነው። ቅዱስ ጳውሎስም "እነሆ በምሥጢር እነግራችኋለሁ እኛ ሁላችን እንድንተኛ ግን ሁላችን እንለወጣለን ሲል ገልጦልናል።"⁶ ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ በመጀመሪያ ወደዚህ ዓለም በመምጣቱ አካሉን ከሶ ደሙን አፍስሶ አድኖን ነበር። ግን ቀድሞ ሲመጣ በሕፃን መልክ በዝቅተኛ ማዕረግ ነበር። ፪ኛ በሚመጣበት ጊዜ ደግሞ በእርሱ አምነው የሞቱትን ዋጋ ይከፍላል። የቅዱሳንን አንድነት ከርሱ ጋር ያደርጋል። ግን በግርማ በኃይል ይመጣል። ነፍስን ከሥጋ ሥጋን ደግሞ ከአጥንት የሚለይ ድምፅ ያሰማል። የሰው ዋጋ በዚያን ጊዜ ይከፈላል። ሰው የመሆን ዕድል በዚያን ጊዜ ይታወቃል። ሌላውን ፍጥረት እኛ ሰዎች የምንበልጠው በዚያን ጊዜ ብቻ እንደሆነ ይታወቃል። እኛም ራሳችን የምናጽናናው ፍጹም ዋጋችንን በምናገኝበት በትንሣኤ ሙታን ጊዜ ነው። በትንሣኤም ጊዜ ሳይሞቱ እንዳሉ ወደ ሕይወት የሚለወጡ እንዳሉ ቅዱሳት መጻሕፍት ተስማምተዋል። ለምሳሌ ቅዱስ ጳውሎስ "ንሕነ ንትዌለጥ ለምእር ከመ ቅጽበተ ዓይን" ብሏል።⁷

እንዲሁም "ንሕነ ሕያዋን ኢንበጽሆሙ ለምውታን" ሲል ተናግሯል።⁸ ሠለስቱ ምእት ሊቃውንትም "ይኮንን ሕያዋን ወሙታን" ሲሉ መስክረዋል።⁹ ይኸንንም ሊቃውንት ፪ ዓይነት አስተያየት ይሰጡታል። ፩ኛ የትንሣኤውን ዓይነት የሐሳር እና የክብር በማድረግ ሕያዋንና ሙታን አሉ እንጂ ሁሉም ይሞታሉ። ይለወጣሉ። በኋላም ይነሣሉ የሚል ነው። ሌላውም ደግሞ ቀጥተኛውን ንባብ ቀጥተኛውንም ስሜት በመከተል ጌታ ሲመጣ ሳይሞቱ በቀጥታ ሕያዋን ሁነው ቆይተው የሚለወጡ ወደ ሕይወት ጎዳናም የሚሸጋገሩ አሉ ብለው ያምናሉ። ይኸንም ይከተላሉ።

ም ዕ ራ ፍ ፫

ም ሥ ጢ ራ ም ጽ አ ት፤

ክርስቶስ ካስተማራቸው ቀዋሚ ትምህርቶች አንደኛው የእርሱ ፪ኛ ጊዜ ወደዚህ ዓለም መምጣት ነው። እኛም ሁሉ አልፎ ትንቢቱ ሁሉ ተፈጽሞ ገና የምንጠብቀው የክርስቶስን ወደዚህ ዓለም ለ፪ኛ ጊዜ መምጣትን ነው። ይኸ ትምህርት እርግጠኛና ቀዋሚ መሆኑን ጌታ ራሱ በተለያዩ ጊዜያቶችና አጋጣሚዎች እየመላለሰ ተናግሯል።¹

ቅዱሳን መላእክትም ይኸ ምሥጢር ተገልጦላቸው ለቅዱሳን ሐዋርያት እንዲህ ሲሉ ገልጠው ተናግረዋል። "የገሊላ ሰዎች ሆይ ወደሰማይ እየተመለከታችሁ ለምን ቆማችኋል? ይኸ ከናንተ ወደሰማይ የወጣው ኢየሱስ ወደ ሰማይ ሲወጣ እንዳያችሁት እንዲሁ ይመጣል"²። ከዚህም የተነሣ ቅዱሳን ሐዋርያት የጌታን ፪ኛ መምጣት በየግል መጽሐፋቸው ገልጠው ጽፈውት እናገኛለን። ይሁዳ የጌታ ወንድም የሚባለው ስለክርስቶስ ፪ኛ መምጣት ገልጦ ጽፏል።³ ዮሐንስ ፍቀረ እግዚአም የራሱን ምሥክርነት በመስጠት ጽፎ እናገኘዋለን።⁴ ቅዱስ ጴጥሮስም እንዲሁ በሰፊው ገልጦ ጽፎ እናገኘዋለን።⁵ ቅዱስ ጳውሎስ በተለያዩ መልዕክቶቹ ሰፋ አድርጎ ጽፎ እናገኘዋለን።⁶

ይሁን እንጂ የ2ኛ ጊዜ የጌታ አመጣጥ ከመጀመሪያው ጊዜ አመጣጡ በጣም የተለየ ነው። በመጀመሪያ ጊዜ አመጣጡ ትሑት ሆኖ በበረት ታወልዶ እንደማንኛውም ሰው አስተዳደር እያደገ እንደማንኛውም ሰው እየኖረ ታይቷል። የሰውን ልጅ ለማዳን የመጣ ስለሆነ ለማስተማር መመሪያም ለመስጠት ነበር። ስለዚህም እየተራባብ እየተጠማ ከቦታ ወደቦታ እየተዘዋወረ በማስተማር ተልዕኮውን ፈጽሟል። በሰው በደል ገብቶ እስከ ሞት የታዘዘ ሆነ፥ ሞቱንም በመስቀል አደረገ።

የሁለተኛ ጊዜ የጌታ አመጣጥ ግን በግርማ መለኮት በክብር ትስብእት ይሆናል። አመጣጡም ለመፍረድ ለያንዳንዱም ዋጋውን ለመክፈል ነው። ይኸውም ለጻድቃን ክብርን ጸጋን ለመስጠት፥ ለኃጥአን ግን ፍጹም ፍጻሜውን ለመስጠት ነው። የመጀመሪያ ጊዜ አመጣጡ ዓለምን ለማዳን ነበር፤ በ፪ኛ ጊዜ አመጣጡ ግን በዓለም ላይ ለመፍረድ ነው። ጌታ እውነተኛ ፈራጅ እውነተኛም ዋጋ ከፋይ ነው። ይኸንንም ቅዱስ ጳውሎስ ሲመሰክር "እንግዲህም የጽድቅ አክሊል ተዘጋጅቶልኛል እግዚአብሔር የሚሰጠኝ በዚያች ቀን፤ ያ ጻድቅ ፈራጅ። ለኔም ብቻ አይደለም መገለጡን ለሚወዱ ሁሉ እንጅ ደግሞ"¹⁸። ሃይማኖታቸው የቀና አባቶችም የጌታን መምጣት ዋጋም መክፈሉን ገልጠው እንዲህ ሲሉ ተናግረዋል "ዳግመኛም በሕያዋንና በሙታን ይፈርድ ዘንድ በጌትነት ይመጣል"¹⁹።

ጌታ ሁለተኛ እንደሚመጣ መላልሶ ይናገር እንጂ ያች ቀን ያችም ሰዓት መቼ እንደሆነች አልተናገረም። እንዲያውም ማንም ሊያውቃት የሚችል እንደሌለ ገልጦ ተናገረ "ስለዚያች ቀንና ስለዚያች ሰዓት ግን ከአባት ብቻ በቀር የሰማይ መላእክትም ቢሆኑ ልጅም ቢሆን የሚያውቅ የለም"²⁰። ቅዱሳን ሐዋርያት መሲሐ የሚገለጥባትን ያችን ዕለት ለማወቅ ፈልገው ጌታን ጠይቀውት ነበር። ግን ያገኙት መልስ "አብ በገዛ ሥልጣኑ ያደረገውን ወራትንና ዘመናትን ታውቁ ዘንድ ለናንተ አልተሰጣችሁም" የሚል ነበር²¹። ስለዚያች ዕለትና ሰዓት ጌታ ወስኖ በዚህን ጊዜ ይሆናል አይበለን እንጂ ብዙ ምልክቶችን ነግሮናል፤ ከዚህም የተነሣ ሁል ጊዜ ተግተን፥ ነቅተን እንድንጠባበቅ ያስገነዝበናል "እንግዲህ ትጉ አታውቁምና በምንም ጊዜ

ጌታችሁ እንደሚመጣ"²² መብረቅ ከምሥራቅ ወጥቶ እስከ ምዕራብ እንደሚታይ የሰው ልጅ መምጣት እንዲሁ ይሆናል እያለ የአመጣጡን ሁኔታ ይገልጥናል።

ጌታ ራሱ ስለ ፪ኛ ጊዜ አመጣጡ የሰጣቸው ምልክቶች ብዙ ናቸው። ከነዚህም ውስጥ ዐቢይ የሆኑትን ለማስጠንቀቂያ እንደሚከተለው እናስቀምጣቸዋለን።

ሀ. ሕዝብ በሕዝብ ላይ ይነሣል፥ መንግሥትም በመንግሥት ላይ²³

ለ. በብዙ ሀገሮች ችግርና ረሀብ ይሆናል²⁴

ሐ. ብዙዎች ሐሳዊያን መሢሕ ይነሣሉ ብዙዎችንም ያስታሉ²⁵

መ. የክርስቶስ ወንጌል በዓለም ሁሉ ይሰበካል²⁶

ሠ. ፍቅር ከሰው ልጅ ይጠፋል²⁷

ረ. በለስ ቅጠሏ የለመለመ ቅጠል ያወጣች እንደሆነ²⁸

በማለት በምሳሌም ግልጥ በሆነ አነጋገር አመልክቷል። ይኸ ሁሉ በሆነ ጊዜ ደግሞ የዚያን ጊዜም የሰው ልጅ ምልክት በሰማይ ይታያል፤ የዚያን ጊዜም የምድር አሕዛብ ሁሉ ያለቅሳሉ የሰው ልጅም በሰማይ ደመና ላይ ሲመጣ ያዩታል ከኃያልና ከብዙ ምስጋና ጋር²⁹። ቅዱስ ጳውሎስ የጌታ ፪ኛ ጊዜ የመምጣቱ የዘመኑም መጨረሻ መሆኑን ለማወቅ የሚከተለውን ምልክት ሰጥቷል "ነገር ግን በመጨረሻው ቀን የሚያሰጨንቅ ዘመን እንዲመጣ ይኸንን ዕወቁ። ሰዎች ራሳቸውን የሚወዱ ይሆናሉ፥ ገንዘብን የሚወዱ ትምክህተኞች ትዕቢተኞች ተሳባቢዎች ለወላጆቻቸው የማይታዘዙ፥ የማያመሰግኑ፥ ቅድስና የሌላቸው፥ ፍቅር የሌላቸው ዕርቅን የማይሰሙ፤ ሐሜተኞች ራሳቸውን የማይገዙ ጨካኞች፥ መልካም የሆነውን የማይወዱ ይሆናሉ" ሲል ቀዋሚ የሆኑትን ማስረጃዎች ነግሮናል።³⁰

እንግዲህ ጌታ ዋጋን ለመክፈል የሚመጣ መሆኑን ተረድተናል፤ በዚያን ጊዜ ዋጋ እንዳናጣ አሁን የመሥሪያ ጊዜያችን ስለሆነ መልካም ዋጋን ለማግኘት እንበርታ።

ምዕራፍ ፬

የመጨረሻ ፍርድ በሰው ልጅ ሁሉ

ሰው ከመሬት የተፈጠረ እንደመሆኑ እንደገና ወደ መሬትም ቢመለስ ፈርሶ በስብሶም የሚቀር አይደለም። ምንም ሥጋው ወደ መሬት ቢመለስ ነፍሱ ወደ ገነት ወይም ወደ ሲኦል ትሄዳለች። ክፉም ሆነ ወይም ደግ ሥራ ብትሠራ ወደፈጣሪ መቅረብ ጊዜያዊ ድርድን መቀበል ግድ አለ። የመጨረሻና አጠቃላይ ፍርድም አለና። ሰው እንደሞተ ለጽድቁም ለኩነትም ዕለቱን የመጨረሻ ፍርድ አይሰጠውም። የመጨረሻውን ፍርድ የሚያገኘው በጌታ ሁለተኛ መምጣት ጊዜ ነውና።

ሁለት ዓይነት ፍርድ ለሰው ልጅ ይጠበቀዋል። ፩ኛው ጊዜያዊ ሲሆን ከሞተበት ዕለት ማለት ነፍሱ ከሥጋው ከተለየችበት ጊዜ አንሥቶ እስከ ዕለተ ምጽአት የሚቆይበት የሚሰጠው ጊዜያዊ ፍርድ ጊዜያዊ መቆያ ቦታ ነው። ይኸ ነፍሳት የሚቆይበት ጊዜያዊ ቦታ ለጽድቃን የሆነ እንደሆነ ገነት የተባለ በመፃዛው የሚመስጥ የተስፋና የደስታ ቦታ ነው። ለኃጥአን የሆነ እንደሆነ ደግሞ ሲኦል የተባለ የሥቃይ ቦታ ነው። ይሁን እንጂ የመጨረሻ ፍርድ ስላልተፈረደ ስቃይም መጠነኛ ነው። ሰው ከሞተ በኋላ ሥጋ በመቃብር የመበስበስ የመፍረስ ዕድል ይገጥመዋል። ወይም እሳት ይበላዋል። ውሀ ይወስደዋል አውሬ ይበላዋል። ይኸንም በመሰለ መልክ ሥጋው ይጠፋል። ነፍስ ግን የማትሞት የማትፈርስ ስለሆነች ጊዜያዊ ፍርድን አግኝታ በጊዜያዊ ማረፊያ ቦታ ትቆያለች። ሰው ነፍሱና ሥጋው በመለየቱ ሞተ ይባላል እንጂ ሰው አይሞትም። ይኸንም ጌታ ሲያስረዳ "እኔ የአብርሃም አምላክ የይስሐቅም አምላክ የያዕቆብም አምላክ ነኝ። የሚል ከእግዚአብሔር ዘንድ ወደናንተ የተባለውን አላነበባችሁም የሕያዋን አምላክ ነው እንጂ የሙታን አምላክ አይደለም" ሲል ሰው የማይሞት መሆኑን አስረድቶ ተናግሯል።

ይኸ ሞት የሚባለው በተለያዩ መጻሕፍት የተለያየ ስም ይሰጠዋል የነፍስ ከሥጋ መለየት ወይም መውጣት እንደሆነ ቅዱስ ጴጥሮስ ተናግሯል።² የነፍስ ከሥጋ መለየት ወይም መውጣት ከእሥር ቤት እንደመውጣት የቆጠሩ ወይም የተናገሩ አሉ።³ እንዲሁ የነፍስን ከሥጋ መለየት ልብስን እንደማውለቅ እንደመለየት ቆጥረው የተናገሩ አሉ።⁴ እንደገናም ጳውሎስ የነፍስን ከሥጋ መለየት ሞት ሳይል መለየት ብሎ ጠርቶት እናገኛለን።⁵ ሞትን መኝታ ወይም ዕንቅልፍ ብለው የጠሩ አሉ።⁶

እንግዲህ ነፍስ ከሥጋ ተለይታ ለብቻዋ ትኖራለች ፍጹም ፍርድም ስላልተፈረደ አሁን ስለለት አስተበቁንት ምልጃ ጸሎት እናደርጋለን። ነዌ የተባለው ባለጸጋ ሰው ስለደሀው አልአዛር ከአብርሃም ጋር በተነገረው ውይይት ገነትና ሲኦል እንደሚቆዩ እንረዳለን።⁷ እንዲሁም ጌታ በቀኙ የተሰቀለውን ወንበዴ "የም ትሄሉ ምስሌዬ ውስተ ገነት" ሲል ፩ኛ ገነት የነፍሳት መቆያ መሆኑን ያመለክታል። ፪ኛ አሁን ምልጃ ጸሎት ቢደረግላቸው ምሕረት እንደሚያገኙ የጌታ ንግግር ያስረዳል።⁸

በፍጹሙ ዘመን ሥጋ የለበሰው ሁሉ ለፍርድ እንደሚቀርብ ቅዱሳት መጻሕፍት በአንድ ድምጽ መስክረዋል። ይኸም ፍርድ ጠቅላላ ፍርድ ወይም የመጨረሻው ፍርድ እየተባለ ይጠራል። ይኸ የመጨረሻው ፍርድ የሚባለው ሰው ሁሉ የደከመበትን ዋጋውን የሚያገኝበት በዛብኝ ይቀነስልኝ። አነሰኝ ይጨመርልኝ የማይባልበት በትክክል በእውነተኛው ፈራጅ በእግዚአብሔር እጅ የሚሰጠው ዋጋ የሚገኝበት ፍርድ ነው። ይኸችም ዕለት ግርምት እለት። ዕለተ ፍጹም ዕለተ ደይን ተብላ የምትጠራ ናት። እንግዲህ ዘለዓለማዊውን ክብርና ጸጋ ለማግኘት ወይም ዘለዓለማዊውን ፍጹም ለማግኘት ፍርድ እንደሚሰጥ ቅዱሳት መጻሕፍት ከፍተኛ ምስክርነት ሰጥተዋል።⁹

ስለመጨረሻው ፍርድ ጌታ ራሱ የሰጠው ማስረጃ በጣም ከፍ ያለ ነው።¹⁰ ከጌታ ንግግር የተነሣ የፍርድ አሰጣጡን ጠባይ በ፬ መልክ እንመከተዋለን።

፩ኛ ፍርድ የሚሰጠው በጠቅላላ የሰው ልጅ ለሆነው ሁሉ ነው። ለክፍችም ለደኅችም፣ ለሕያዋንም ለሙታንም። ይኸንንም በመከተል ሃይማኖታቸው የቀና አባቶች "ይኮንን ሕያዋን ወሙታን" ሲሉ ተናግረዋል።¹¹ እንዲያውም ከሰው አልፎ በወደቁ መላእክት ላይም የመጨረሻ ፍርድ እንደሚፈረድባቸው ቅዱስ ጴጥሮስ "እግዚአብሔር ኃጢአትን ላደረጉ መላእክት ሳይራራላቸው ወደገህነም ጥሎ በጨለማ ጉድጓድ ለፍርድ ሊጠበቁ አሳልፎ ከሰጣቸው..." ሲል ገልጦ ጽፎልናል።¹²

፪ኛ ፍርድ አሰጣጡ በግልጽ በትክክል መሆኑን ጌታ በባሕርይ ክብሩና ከቅዱሳን መላእክቱ ጋር ለፍርድ ሲመጣ በግልጽ ለሁሉ ይፈርዳል። ዋጋንም ይከፍላል።

፫ኛ ቀጥተኛ እውነተኛ ፍርድ መስጠት የመጨረሻ ፍርድ የሚሰጥባት ያች ዕለት ዕለተ ፍዳት ዕለተ ኩነቴ ትባላለች።¹³ ምክንያቱም ሁሉም እንደሥራው ይፈረድ ሊታልፍ።

፬ኛ ፍርድ የመጨረሻና ዘለዓለማዊ መሆኑን ሰው ሁሉ ይፈረድለታል። ይፈረድበትማል። ጸድቃን የዘለዓለማዊ ሕይወትን ሽልማትን ቡራኬን ያገኛሉ። እንዲሁም ኃጥአን የዘለዓለም ሥቃይን ፍዳት ያገኛሉ። "ንቡ ገቤዬ ቡሩካኑ ለአቡዮ ትረሱ መንግሥተ ሰማያት ዘድልው ለክሙ እምቅድመ ይትፈጠር ዓለም" ብሎ ለጸድቃን በክቡር መንግሥቱን ያወርሳቸዋል። በዚህም አንፃር ኃጥአንን "ሐሩ እምኔዬ ርጉማን ውስተ እሳት ዘለዓለም ዘድልው ለሰይጣን ወለመላእክቲሁ" ሲል ያሰናብታቸዋል።¹⁴ ይኸ ኃጥአን ለመጨረሻ ጊዜ የሚገቡበት የሥቃይ ቦታ ገሃነም፣ ወይም ገሃነም እሳት ተብሎ ይጠራል። ገሃነም የተባለበትም በዚህ በምድራዊው ዓለም ከኢየሱሳይም ውጭ በሄኖን ሽለቆ ውስጥ ያለ ሁል ጊዜ እሳት ሲነድበት የሚኖረውን ቦታ ምሳሌ በማድረግ ነው። ይኸ ቦታ ቀድሞ ሰው እንዲሞት ሲፈረድበት በሚገደልበት ቆሻሻው ሁሉ የሚጣልበት በሽታም እንዲያመጣ በእሳት

የሚቃጠልበት ቦታ ነበር። ስለዚህ እሳቱ ከዓመት እስከ ዓመት የማይጠፋበት ቦታ ነበር ይኸም ገኸነም ከእርሱ ምሳሌ ተወስዶ የተነገረለት እሳቱ የማይጠፋ ትሉ የማያንቀላፋ ብዙ ሥቃይ የሚታይበት ቦታ መሆኑን ያመለክታል።

ይኸ ገሃነም የተባለው ቦታ የሥቃይ የመከራ ቦታ መሆኑን ጌታ ሲያስተምር ገልጦ ተናግሯል "እጅህ ብታሰናክልህ ቁረጣት፣ ሁለት እጅ ኑሮህ ትላቸው ወደማይሞትባት፣ እሳቱ ወደማይጠፋበት ወደገሃነም ከመሔድ ጉንድሽ ሆነህ ወደ ሕይወት መግባት ይሻልሃል" ሲል ገልጦ ተናግሯል።¹⁵ ይኸን በመሰለ መልክ በተለያየ ቦታ ጌታ ገልጦ ተናግሮት እናገኘዋለን።¹⁶ ዮሐንስ ወንጌላዊም በራእዩ ኃጥአን የሚገቡበትን ቦታ የእሳት ሒይቅ ብሎ ጠርቶት እናገኛለን።¹⁷ የሥቃይን ጽናት ለማጠየቅ ጌታ ትሉ ወደማይሞትበት እሳቱ ወደማይጠፋበት ሲል ተናገረ እንጂ በቀጥታ ትሉ የማይሞት፣ እሳቱ የማይጠፋ ሁኖ አይደለም፣ እሳቱም ይኸ የእኛ መጠቀሚያ እሳት አይደለም እግዚአብሔር ባወቀ የተናገረው ነው።

ዮሐንስ አፈወርቅ የተባለው ሊቅ በብዙ ቦታ ስለ ገሃነም የተነገሩትን ከተመለከተ በኋላ የግል አስተያየቱን እንዲህ ሲል ይሰጣል። እግዚአብሔር መሐሪ አምላክ ነው፣ ሰውን ለዘለዓለም በማይጠፋ እሳት ሲቀጣው አይኖርም። ነገር ግን ክፉዎች ከእግዚአብሔር የክብር መንግሥት ይለያሉ፣ ይኸ መለየት ከእሳት የበለጠ ያቃጥላቸዋል፣ ያንገበግባቸዋል ሲል አስተያየቱን ሰጥቷል።¹⁸ ከአምላካችን ከእግዚአብሔር ፊት መራቅ መቻሉ ቢሆን የማይፈጸም ጸጸት ገዘን ነው። እርሱ ራሱ ከገሃነም የበለጠ ያቃጥላል።

ይኸን የፍርድ ሁኔታ ጎርጎርዮስ ነባቤ መለኮት በሌላ መልኩ እንዲህ ሲል ይገልጠዋል። "ትንሣኤ ሙታን በጠቅላላው መሆኑ ትክክል ነው። ጠቅላላ ፍርድም ለሰው ልጅ ሁሉ መሰጠት ትክክል ነው። ግን እንደሽልማት እንደመልካም ሥጦታ ሁኖ ለጸድቃን የሚቀርብላቸው ብርሃን ነው። ብርሃንን ይለብሳሉ፣ በብርሃን ይጎናጸፋሉ፣ ሁሉም ብሩህ ሁኖላቸው ሁሉንም

የሚመለከት የማወቅ ኃይል ይኖራቸዋል፡፡ ስለዚህ አምላክንም እንደ አምላክነቱ የማየትም የማወቅ ኃይል ይኖራቸዋል፡፡ ለኃጥአን ደግሞ ጨለማ ዕድል ፈንታቸው ይሆናል፡፡ አለማየት አለማወቅ ነው፡፡ ስለዚህ ለእግዚአብሔር መንግሥት መለየት እግዚአብሔርን እንደ እግዚአብሔርነቱ አለማወቅ የዘለዓለም ጸጸት የዘለዓለም ሞት ነው፡፡ ብሏል፡፡¹⁹

ለእግዚአብሔር ምሕረት ወሰንና ደንበር ልናደርግለት አንችልም፡፡ ሥጦታውን ልንቀንስ፡፡ ወይም ልንጨምር አንችልም፡፡ ምናልባት ቅዱስ ጳውሎስ ለሚወደው ልጁ ለጢሞቴዎስ በጻፈው መልዕክቱ እንደገለጠው ሰዎች ሁሉ ይድኑ ዘንድ እርሱን የማወቅ ኃይል ይሰጣቸዋል ከዚህም የተነሣ ይድናሉ፡፡ እርሱም እንዲህ ሲል ይገልጥልናል "ሰዎች ሁሉ ሊድኑና እውነቱን ወደማወቅ ሊደርሱ በሚወድ በእግዚአብሔር፡፡ በመድኃኒታችን ፊት መልካምና ደስ የሚያሰኝ ይኸ ነው፡፡"²⁰ ሁኖም ሰው የተባለው ሁሉን ለማድረግ የሚችል ፍጥረት ነው፡፡ ስለዚህ በራሱ ነፃ ምርጫ በእምቢተኝነቱ የእግዚአብሔርን ምሕረት ንቆ ቢወጣ ምርጫው የራሱ ነው፡፡ ስለዚህ ኩነቱ ቢፈረድበት ራሱ እንጂ እግዚአብሔር አልፈረደበትም ማለት ነው፡፡ ይኸንንም እውነት የሚያረጋግጥ ቃል ጌታ ለጸድቃን መንግሥተ ሰማያትን ዓለም ሲፈጠር ጀምሮ ያዘጋጀ ሲሆን ለኃጥአን የሚሆን ቦታ እንዳላዘጋጀ የታወቀ ነው፡፡ ግን ለሰይጣንና ለመላእክቱ ወደተዘጋጀው ሂደት እንደሚላቸው ተናገረ እንጂ፡፡ ለኃጢአተኞች ወደተዘጋጀው ቦታ ሂደት የሚል ጽሑፍ የለም፡፡ ይኸም የሚያመለክተው ሰዎች በክፉ ተግባራቸው ሰይጣን የሆኑ፡፡ ወይም ሰይጣንን የመሰሉ በመሆናቸው ሰይጣናዊ ግብርንም ሲፈጽሙ በመቆየታቸው በራሳቸው ነፃ ምርጫ ከሰይጣን ጋር በመተባበራቸው ለሰይጣንና ለመላእክቱ ወደተዘጋጀው ቦታ እንዲገቡ ይፈረድባቸዋል፡፡²¹

እግዚአብሔር አምላክ ለኃጢአተኛ መቅጫ ቦታ ሳያዘጋጅ ሰው ወደ በሠራው ሰይጣን ሁኖ እግዚአብሔርን ያሳዝነዋል፡፡ ያስቆጣዋል፡፡ ስለዚህም ወደ ሰይጣን መቅጫ ቦታ እንዲገባ ያደርገዋል፡፡ ስለዚህም አገላለጥ ነቢዩ ጻዊት "ኃጢአተኛ

ስለምን እግዚአብሔርን አስቆጣው? በልቡ አይመራመራኝም ይላልና" ሲል ያስረዳል፡፡²²

ለኛ ለሰዎች በግል የተዘጋጀልን ቦታ የዘለዓለም ደስታ ያለበት የዕረፍት ቦታ መንግሥተ ሰማያት ነው፡፡ ሁሉም ወደዚህ ለመግባት መጣጣር የግሉ ምርጫ ነው፡፡ ግን በራሱ ምርጫ ገሃነመ እሳት ቢገባ የእግዚአብሔርን ጨካኝነት አያሳይም፡፡

ምዕራፍ ፭

ዘለዓለማዊ መንግሥት፤

በመጨረሻ ጊዜ በጠቅላላው ዓለሙ ይለወጣል፡፡ አሁን ያለው ሰማይና ምድር ያልፋሉ፡፡ ይጠፋሉ፡፡ የተሻለ ሌላ ሕይወት ይመጣል፡፡ በአለፉት ሰማይና ምድር እግር አዲስ ሰማይ አዲስ ምድር ይተካል፡፡¹ ይኸም የእግዚአብሔር መንግሥት የክብር መንግሥት ወይም መንግሥተ ሰማያት ይባላል፡፡

ይኸ ጊዜያዊ ወይም ምድራዊ መንግሥት ያልፋል፡፡ ይጠፋል፡፡ ምድራዊቲቱ ወይም ሰልፈኛዋ ቤተ ክርስቲያን ታልፋለች፡፡ በእርሷ እግር ሰማያዊቲቱ ቤተ ክርስቲያን ትተካለች፡፡ ምድራዊው ነገር ሁሉ አልፎ ሌላ አዲስ እንደሚተካ ቅዱስ ጳውሎስ ለቆሮንቶስ ሰዎች በጻፈው መልዕክቱ እንዲህ ይላል " ... በኋላ መንግሥቱን ለእግዚአብሔር ለአባቱ አሳልፎ በሰጠ ጊዜ አለቅነትንም ሁሉና ሥልጣንንም ሁሉ ኃይልንም በሻረ ጊዜ ፍጻሜ ይሆናልና፡፡ ጠላቶቹን ሁሉ ከእግሩ በታች እስኪያደርግ ድረስ ሊነገሥ ይገባዋልና፡፡ የኋለኛው ጠላት የሚሻረው ሞት ነው፡፡ ሁሉን ከእግሩ በታች አስገዝቷልና፡፡ ነገር ግን ሁሉ ተገዝቷል ሲል ሁሉን ከአስገዛለት በቀር መሆኑ ግልጥ ነው፡፡ ሁሉ ከተገዛለት በኋላ ግን እግዚአብሔር በሁሉ ይሆን ዘንድ በዚያን ጊዜ ልጁ ራሱ ደግሞ ሁሉን ለአስገዛለት ይገዛል"²፡፡ ከዚህ ላይ ወልድ ሁሉን ለአስገዛለት ይገዛል፡፡ ማለት ወልድን ለማሳነስ፡፡ ወይም የፍጡርነት ጠባይን ለማሳየት፡፡ አይደለም፡፡ ነገር ግን ወደዚህ ዓለም የመጣበትን ተልዕኮ እንዲፈጽም ለመጠ

የቅ ነው። በመዋዕለ ትምህርቱ ሥልጣንን ከአባቴ ተቀበልኩ። አባቴ ይኸን ሥልጣን ሰጠኝ እያለ የመስከረውን አሁን ሁሉ እንደተፈጸመ። በምድራዊቲቱ ቤተ ክርስቲያን ዘንድ የነበረውን መንግሥቱን እንዳስረከበ ሰማያዊት ቤተ ክርስቲያን እንደተተካች ለማመልከት ነው።

ወልድ ከባሕርይ አባቴ ከአብ ከባሕርይ ሕይወቱ ከመንፈስ ቅዱስ ጋር ነግሦ ይኖራል። ለመንግሥቱም ፍጻሜ የለውም። ጌታ ገና ሲጸነስ መልእኩ ቅዱስ ገብርኤል ለቅድስት ማርያም ሲነግራት "በያዕቆብ ወገን ላይ ለዘለዓለም ይነግሣል። ለመንግሥቱም ፍጻሜ የለውም" ሲል ዘለዓለም ንጉሥነቱን ገልጦ ተናግሯል።³ ሦስት መቶ አሥራ ስምንት አርቶዶክሳዊያን አባቶችም በአንድ ድምጽ "ወአልቦ ማሳለቅለት ለመንግሥቱ" ሲሉ መስከረዋል።⁴

በመንግሥተ ሰማያት ለሞት ሥልጣን የለውም። ትልቁ የሰው ጠላት ያውም ያጳላው ጠላት ሞት ነው። እርሱም ጨርሶ ይሻራል ይደመሰሳል። "የጳለኛው ጠላት የሚሻረው ሞት ነው" ሲል ሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ ተናግሯል።⁵ ይኸው ሐዋርያ በመቀጠል "... ይኸም የሚሞተው የማይሞተውን ሲለብስ በዚያን ጊዜ ሞት ድል በመሳት ተዋጦ ተግሎ የተጻፈው ቃል ተፈጸመ"።⁶

በመንግሥተ ሰማያት ሁሉም ወደመንፈሳዊነት ይለወጣል። ልዩ መንፈሳዊ ዓለም ይሆናል። ቅዱሳን ቀዋሚ ወይም ነዋሪ ይሆናል። ቅዱሳን ሰዎች በመላ ተለውጠው እንደመላእክት ሁነው እግዚአብሔርን ያዩታል። የክብሩም የመንግሥቱም ተሳታፊዎች ሁነው ለዘለዓለሙ ይኖራሉ። ይኸነንም እውነት ሐዋርያው ጴጥሮስ በሚያጓጓ መልክ እንዲህ ሲል ጽፎልናል። "ስለክፉ ምኞት በዓለም ካለው ጥፋት አምልጣችሁ ከመለኮት ባሕርይ ተካፋዮች በተስፋ ቃል እንድትሆኑ ..."⁷ የዚህን ዓለም ፈተና ያለፉ ፈታኞችን ድል የነሡ ከክርስቶስ ጋር አብረው በወንበር ይቀመጣሉ ከእርሱ ጋር ይነግሣሉ።⁸ ቅዱሳን ሁሉ ክፉውን አልፈው ፈተናውን ተወጥተው ስለተገኙ ፍጻሜ የሌለውን የደስታ ሕይወት ያገኛሉ።⁹

ስለመንግሥተ ሰማያት በተለያዩ አባቶች የተለየ አገላለጥ ይሰጣል። በመጀመሪያ ራሱ ጌታ "በአባቴ ቤት ብዙ መኖሪያ አለ" ሲል ይነግረናል።¹⁰ ይኸም አነጋገር በመንግሥተ ሰማያት የተለያዩ የክብር ቦታዎች ደረጃቸው የተለያዩ ቦታዎች እንደሉ የሚያስረዳ ነው።

በሌላ ቦታ ደግሞ "ያን ጊዜ ለሁሉ እንደሥራው ያስረክበዋል" ይላል።¹¹ ይኸም ማለት የተለያዩ የማዕረግ ቦታ አለ ማለትን ያሳያል። ቅዱስ ጳውሎስም ይኸን የጌታን ቃል በመከተል "ነገር ግን እያንዳንዱ እንደ ሥራው ድካም መጠን የራሱን ደመወዝ ይቀበላል" ሲል የተለያዩ ዋጋ እንደሚከፈል የተለያዩ ቦታ እንዳለ ያስረዳል።¹² እንደገናም ይኸው ሐዋርያ "የከዋክብትም ክብር ሌላ ነው። በክብር አንዱ ኮከብ ከሌላው ኮከብ ይለያልና" ሲል እያንዳንዱ ጸድቅ የተለያየ ክብር እንዳለው ያመለክታል።¹³

እንግዲህ ሰው በእኩልነት ተፈጥሮ የእኩልነት መብት ሊኖረው ሲገባ አንዱ እንደ ፀሐይ ሲያበራ። ሌላው እንደኮከብ ብርሃን ሲሆን። ከዚህም የባሰ ብርሃንነት የሌላው ሠሌዳ ሁኖ ሲቀር የዘለዓለም ጸጸት የዘለዓለም ኀዘን ታላቁ ኩነኔ ይኸ ነው። በአሁኑ ጊዜ እግዚአብሔር አምላክ በሰጠው ዕድል ሁሉም ተጥቅሞ ምግባር ትሩፋት አብዝቶ ሠርቶ እንደ ፀሐይ ሊያበራ ሲችል ጨለማ ሁኖ። ጨለማ ለብሶ ለመኖር ምርጫ ማድረግ ሞኝነት ነው።

እንግዲህ ሁሉም የበለጠውን ክብር ለማግኘት መቀዳደም አለበት እንዲሁም ዓለም ሳይፈጠር የተዘጋጀለትን መንግሥት ለመውረስ መዘጋጀት አለበት።

ተፈጸመ
ወስብሐት ለእግዚአብሔር

የጥቅሶች ዝርዝር

መቅደም

1. በብሉይ ኪዳን ዳንኤል 2: 13÷ 6: 8-9÷ በሐዲስ ኪዳንም ሉቃ: 2:1÷ የሐ. ሥራ 17:7: ኤፌ. 2:15::

መግቢያ

1. ሹ ቆሮ. 2:12::

ክፍል ሹ ስለእግዚአብሔር መኖር በጠቅላላው÷ምዕራፍ ሹ የእግዚአብሔር ህልውና፣

1. ዮሐ. 1:3::
2. ዮሐ. 1:18÷ ሹኛ ዮሐ. 4:12::
3. ዮሐንስ ወልደ ነገድጓድ ቅዳሴ ቁጥር 5::
4. የጴፋንዮስ ቅዳሴ ቁጥር 6::
5. ዮሐንስ ወልደ ነገድጓድ ቅዳሴ ቁጥር 8::
6. ሮሜ 1: 19-20::
7. መዝ. 49:20::
8. ርቱዐ ሃይማኖት ድርሳን ዘስብከት::
9. ሮሜ 1: 19-20::
10. ዘፍጥ.12: 1-8::
11. ሹኛ ቆሮ. 2: 10::
12. ቅዳሴ ዘ፫ቱ ፪ ቁጥ.21::
13. ዮሐ. 4:24::
14. ሹኛ ቆሮ. 1: 18::

ምዕራፍ ፪ ስለ እግዚአብሔር መኖር ÷

1. መዝ. 14: 1::
2. " 18: 1::
3. ሮሜ. 1: 20::
4. ዮሐ. 1: 1-3÷ የሐ. ሥራ 17: 23÷ ፀሎተ ሃይማኖት::
5. ዘፍ. 1: 31÷ ሮሜ. 14:14÷ ሹኛ ጢሞ. 4: 4::
6. መዝ. 104: 24::
7. ዮሐ. 1: 1-3::
8. ማቴ. 7: 17::
9. ዮሐ. 11: 25::
10. ማቴ. 15: 14

ምዕራፍ ፫ የእግዚአብሔር አንድነት÷

1. ዘዳግ. 4: 35::
2. ዘጸአ. 20: 2-3::
3. ዘዳግ. 6: 4::
4. ኢሳይ. 44: 6÷ 43: 10-11÷ 45: 5::
5. ኢሳይ. 44: 6::
6. ሹኛ ቆሮ. 8: 4-6::
7. ሹኛ ጢሞ. 2: 5::
8. ማር. 10: 18::
9. ጸሎተ ሃይማኖት::
10. አመንክዮ ዘሐዋርያት::
11. ዘፍጥ. 2: 24::
12. " 11: 6::

13. ማቴ. 6: 9::
14. ኢሳ. 6: 8::
15. ዘካርያስ 2: 10-11::
16. ዮሐ. 1: 1::
17. ማቴ. 3: 16-17÷ ምዕ. 26: 63-64÷ 2ኛ ቆሮ. 13:13::
18. ዮሐ. 14: 16::
19. ማር. 1: 10-11÷ ማቴ. 3: 16::
20. ማቴ. 28: 19::
21. ዘፍጥ. 1: 26::
22. መዝ. 34: 16-17::
23. ዮሐ. 1: 18::
24. ዘፍጥ. 33: 19-20::
25. ዮሐ. 4: 24÷ ሉቃ. 24: 38-39::
26. ቅዳሴ ማርያም::
27. ርቱዐ ሃይማኖት ዘጃወፀቱ::
28. ማቴ. 3: 17::
29. ዘጸአ. 33: 19-20::
30. ኢሳይ. 6: 1::
31. ዳንኤል 10: 5::
32. ራእይ 4: 2-3÷ ኢሳ. 6: 1::

ምዕራፍ ፩ የእግዚአብሔር ባሕርይ መግለጫዎች፡

1. ፩ኛ ቆሮ. 13: 12::
2. ፩ኛ ዮሐንስ 4: 24::
3. ኢሳ. 40: 18::
4. ኤርም. 23: 23-24::

5. መዝ. 24: 1::
6. ዮሐዋ. ሥራ 17: 24-28::
7. መዝ. 139: 7-10::
8. ዮሐ. ሥራ 17: 24-28::
9. ማቴ. 6: 9÷ ፩ኛ ጢሞ. 6: 16::
10. መዝ. 115: 3::
11. " 148: 5::
12. ዘፍጥ. 18: 14::
13. ኢዮብ 42: 2::
14. ሉቃ. 1: 37::
15. ማቴ. 19: 26::
16. ኤርም. 32: 17::
17. ኢሳ. 59: 1-9::
18. ወልደ ነገድጓድ ቅዳሴ::
19. መዝ. 90: 2-30::
20. ኢዮብ. 36: 26-28::
21. መዝ. 102: 12::
22. ኢሳይ. 40: 28::
23. ራእይ 22: 13-17::
24. መዝ. 90: 2::
25. መዝ. 102: 25-27÷ ዕብራ. 1: 10-12::
26. መዝ. 145: 13::
27. ዮሐንስ አፈወርቅ ቅዳሴ::
28. ኢሳይ. 40: 28::
29. ያዕቆብ 1: 17::

30. ዘፍጥ. 21: 33::
31. ጀኛ ጴጥ. 3: 8::
32. ዕብራ. 4: 13::
33. ጀኛ ዮሐ. 3: 20::
34. መዝ. 139: 3-4::
35. መጽሐፈ ምዕሌ 15: 3
36. መዝ. 147: 5::
37. ምዕሌ 16: 3::
38. መዝ. 147: 4::
39. መዝ. 147: 4::
40. መዝ. 139: 1-3::
41. ሮሜ. 11: 33::
42. መዝ. 104: 24::
43. ቅዳሴ ማርያም::
44. ኢሳ. 6: 3::
45. ራእይ 4: 8::
46. ኢያሱ 24: 19::
47. መዝ. 99: 5::
48. " 145: 17::
49. ዘሌዋ. 19: 2÷ ጀኛ ጴጥ. 1: 16::
50. ማር. ይስሐቅ::
51. ዮሐ. 8: 46::
52. ዮሐ. 4: 24::
53. ሉቃ. 24: 39::
54. ቆላስ. 3: 10::

55. ኤፌ. 4: 23-24::
56. ዮሐ. 1: 32÷ ዮሐ. ሥራ. 2: 4::
57. " 1: 18::
58. ዘጸአ. 33: 19-20::
59. ዘፍ. 16: 7-10, 13÷ ም. 21: 17-18
60. ኢሳ. 6: 1÷ መሳፍ. 2: 1-2::
61. ዘፍ. 18: 17-20::
62. መዝ. 145: 17÷ 116: 5::
63. ዮሐ. 17: 25::
64. ዮሐ. 8: 31::
65. ራእይ 16: 5-6::
66. ጀኛ ጢሞ. 4: 10::
67. መዝ. 103: 1::
68. ዘዳግ. 4: 31::
69. መዝ. 62: 12÷ መዝ. 145: 8÷ 86:15::
70. ሮሜ. 9: 15::
71. ሉቃስ 1: 4::
72. ዘዳግ. 7: 9::
73. መዝ. 106
74. " 27: 15::
75. ዘዳግ. 32: 4::
76. ዘኁል. 23: 19::
77. ጀኛ ቆሮ. 10: 13::
78. ጀኛ ተሰሎ. 5: 24::
79. ማቴ. 24: 35::

80. መዝ. 36: 5::
81. " 89: 33-34::
82. ተሰሎ. 3: 3::
83. ፩ኛ ቆሮ. 1: 8-9::
84. ዮሐ. ሥራ 10: 35::
85. ዮሐንስ 17: 25::
86. ፪ኛ ጢሞ. 4: 8::
87. ሉቃ. 1: 50÷ መዝ. 103: 13::
88. ዮሐ. 3: 17÷ ሮሜ 5: 8::
89. ቅዱስ ማርያም::
90. ፩ኛ ዮሐ. 4: 8::
91. ዮሐ. 4: 17::
92. ማቴ. 5: 44-55::
93. ፩ ዮሐ. 3: 16::
94. ሮሜ. 5: 8.
95. ማቴ. 10: 30::
96. ሮሜ. 2: 4-5::

ክፍል ፪ ስለ ቅዱሳት መጻሕፍት በጠቅላላው፦

ምዕራፍ ፩ ቅዱሳት መጻሕፍት በመንፈስ
እግዚአብሔር ስለመጻፋቸው፦

1. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ ሁለት::
2. ፪ኛ ጢሞ. 3: 17::
3. ፪ኛ ዴጥ. 1: 20-21::
4. ሕዝቅ. 2: 1-4÷ ኤርም. 32: 1-8::
5. ዘጸአ. 34: 27::

6. ዘጸግም 31: 19::
7. ኢሳ. 8: 1÷ ም. 31÷ ኤርም. 36: 2÷ ሕዝቅ. 24: 2::
8. ኢያሱ 1: 8÷ 24: 26::
9. መዝ. 1: 2-3::
10. ዮሐ. 10: 35::
11. ማቴ. 10: 20::
12. ዮሐ. ሥራ 1: 8÷ ሉቃ. 24: 48-49::
13. ዮሐ. 20: 22::
14. ዮሐ. ሥራ 2: 1::
15. ፩ኛ ቆሮ. 9: 1-2
16. ገላት. 1: 15÷ ፩ኛ ተሰሎ. 2: 13::
17. ገላት. 1: 8::
18. ዮሐ. ሥራ 15: 28::
19. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ ፪::
20. " " " ፪::
21. ይሁዳ 1: 14::
22. ዘጸግ. 6: 13÷ ማቴ. 4: 10::
23. ሉቃ. 16: 29÷ ዮሐ. 5: 39÷ ሮሜ. 4: 3÷
፪ኛ ጢሞ. 3: 15÷ ዮሐ. ሥራ 17: 11÷ ኢሳ. 8: 16::
24. ማቴ. 15: 7÷ ማር. 7: 5-8÷ ራእይ 22: 18-19÷
ዘጸግ. 4: 2፤ 12: 3፤ ኢያሱ 1:
25. ዮሐ. 5: 39÷ ፪ኛ ጢሞ. 3: 15-17::
26. ዳንኤል 12: 8-0::
27. ዘካር. 4: 4-6::

ምዕራፍ ፪ ቅዱስ ትውፊት፤

1. ዮሐ. 16: 17::
2. ሉቃስ 1: 1::
3. ፪ኛ ጢሞ. 13: 14::
4. ፩ኛ ቆሮ. 11: 2::
5. ዮሐ. 20: 30-31::
6. ዮሐ. 21: 25::
7. ፪ኛ ዮሐ. ቁጥር 12::
8. ፩ኛ ተሰሎ. 2: 15::
9. ፪ኛ ተሰሎ. 3: 6::
10. ማቴ. 15: 3::
11. ማቴ. 15: 6::

ክፍል ፫ ምስጢረ ሥላሴ በጠቅላላው፤ምዕራፍ ፩ እግዚአብሔር በሥላሴነቱ፤

1. ማቴ. 3: 17::
2. ዘፍጥ. 1: 26
3. ዘፍጥ. 3: 22::
4. ዘፍጥ. 11: 7::
5. ፪ኛ ቆሮን. 3: 15::
6. ማቴ. 22: 32፥ ዘጸ. 3: 15-16::
7. ዘኁል. 6: 25-26::
8. መዝ. 147: 5::
9. መዝ. 33: 5-6::

10. ኢሳ. 6: 3-4::
11. ዘፍ. 18: 2-22::
12. ማቴ. 11: 27::
13. ማቴ. 3: 16-17::
14. ማቴ. 17: 5::
15. ፩ኛ ኤፕ. 1: 2::
16. ማቴ. 28: 12::
17. ፩ኛ ዮሐ. 5: 7::
18. ፪ኛ ቆሮ. 13: 13::
19. መጽሐፈ ባሕርይ አንቀጽ 1::
20. ዲዮናስዮስ ዘአንጾኪያ (ሃይማኖት አበው)::
21. መጽሐፈ ባሕርይ ድርሳን ቀዳማዊ በእንተ ፍካሬ ፫ቱ ሕላዊያት::
22. ባስልዮስ ዘቄሳርያ (ሃይማኖት አበው)::
23. ሲንዮትስ ክፍል 1::
24. ቆዝሞስ ንበ ባስልዮስ
25. ዘፍጥ. 1: 1::
26. መጽሐፈ ምሳሌ 8: 30፥ ዮሐ. 1: 1-3፥ ዕብራ. 1: 3፥ ቆላስ. 1: 16፥ መዝ. 33: 6::
27. ኢዮ. 33: 4፥ መዝ. 33: 6::
28. ዘፍጥ. 1: 1::
29. አግኖጥዮስ ክፍል 1 (ሃይማኖት አበው)::
30. ቄርሎስ::
31. ማቴ. 28: 19::
32. ሃይማኖት አበው ሕንፃ መነከሳት::

33. አትናቴዎስ ክፍል 4 (ሃይማኖት አበው)።
34. ዮሐ. 1: 10።
35. ኅርኅርዮስ ክፍል 1።
36. ድርሳን ዘዲዮናስዮስ።
37. ሃይማኖት አበው።
38. " "
39. ዮሐ. 1: 1፥ ሔሬኔዎስ ክፍል 1።
40. አትናቴዎስ ክፍል 1።
41. ዘጻግ. 6: 4።
42. ቴዎዶሎስ ዘዕንቆ ክፍል 1።
43. ኅርኅርዮስ ገባሬ ተአምራት ክፍል 1።
44. ዲዮናስዮስ ዘአንጸኪ ኅበ ሚናስ ክፍል 1።
45. ፊላታዎስ ዘእስክንድርያ ክፍል 2።
46. አቡሊዲስ ዘሮሜ ኅበ በርደንዖ ክፍል 2።
47. ኪራኮስ ዘአንጸኪያ ኅበ ማርቆስ ዘእስክንድርያ።
48. አባ ሕርያቆስ ቅዳሴ ማርያም።
49. ዮሐ. 14: 9።
50. ሃይማኖት አበው (ኪራኮስ ዘአንጸኪያ)።
51. ሃይማኖት አበው ሕንፃ መነኮሳት።
52. መዝ. 147: 5።
53. አባ ሕርያቆስ ቅዳሴ ማርያም።
54. ሳዊሮስ ኅበ አንስጣስዮስ ክፍል 1።

ክፍል ፩ ፍጥረት ዓለም በጠቅላላው፥

ምዕራፍ ፩ እግዚአብሔር በፍጥረቱ፤

1. ዘፍጥ. 1: 1።
2. ሮሜ 11: 36።
3. መዝ. 134: 3።
4. ኢሳ. 42: 5-7።
5. መዝ. 136: 5-10።
6. መዝ. 146: 5።
7. ዮሐ. ሥራ 4: 24።
8. ራእይ 4: 11።
9. ዕብራ. 11: 3።
10. ዘፍጥ. 1: 26-30።
11. ኢዮብ 38: 4።
12. ዕብራ. 11: 3፥ ዘፍጥ. 1: 3-25።
13. ሮሜ 4: 17።
14. ዘፍጥ. 1: 1።
15. መዝ. 90: 2፥ ምላሌ 8: 25-30፥ መዝ. 102: 25-27።
16. ዮሐን. 5: 17።
17. ዘፍጥ. 1: 1።
18. መዝ. 104: 24።
19. ኢዮብ 42: 2፥ ኢርሞ. 32: 17፥ ሉቃ. 1: 37።
20. መዝ. 136: 25።
21. መዝ. 19: 1።
22. ዳን. 3: 57።

23. ለቃ. 2: 14::
24. ሮሜ. 11: 36::
25. ዘፍጥ. 1: 28::
26. ሮሜ. 1: 19::
27. መዝ. 135: 6::
28. ዘፍጥ. 2: 7::
29. ዘፍጥ. 1: 1-27::
30. ዘፍጥ. 2: 1::

ምዕራፍ ፪ ዓለም በጠቅላላው፡

1. ዘፍጥ. 1: 1::
2. ዕብራ. 3:4÷ ጥበብ 11: 17÷ የሐ. ሥራ 17: 24÷ ፩ኛ ቆሮ. 8: 6::
3. ጸሎተ ሃይማኖት 1::
4. ዘፍጥ. 1: 1-31::
5. ጸሎተ ሃይማኖት::
6. ማቴ. 5: 34::
7. መዝ. 19: 1::
8. " 114: 24::
9. " 148: 3::
10. ማቴ. 6: 9::
11. ማቴ. 7: 21::
12. ማቴ. 3: 2÷ ምላ. 14: 7::
13. ጸሎተ ሃይማኖት::
14. ኪዳን ውልድ ክፍሌ መዝገበ ቃላት::
15. ያልታተሙ ምዕላዶች፡ አክሲማሮስ::

16. ፪ኛ ቆሮ. 12: 1 - 4::
17. የሐ. 14: 2::
18. ማቴ. 25: 34::
19. ዘፍ. 1: 16-18::
20. ዘፍ. 1: 14-16::
21. ሂናክ::
22. ማቴ. 4: 25::
23. ዘፍ. 1:16÷ 15: 5::
24. " 1: 16::
25. ዘፍ. 15:5::
26. መዝ. 114: 6::
27. ዘፍ. 1: 14::
28. ድጓ. መዝ. ዘጸጌ::
29. መዝ. 145: 2-5::
30. መዝ. 19: 1::
31. ሮሜ. 1: 20::
32. መዝ. 147: 7::
33. ዘፍ. 1: 11-13::
34. ጸንኤል 3: 57::
35. ማር ይበሐት::

ምዕራፍ ፫ የእግዚአብሔር መግባት፡

1. ጥበብ 11: 24-27::
2. መዝ. 104: 28-29::
3. የሐ. ሥራ 17: 18÷ ዕብራ 1: 3::
4. መዝ. 3: 18-19÷ 34: 15-19÷ ምላሌ 16: 9÷ 20: 24÷

ግሪ. 6: 26÷ የሐ. ሥራ 14: 17÷ ጀኖ ኢጥ. 5: 6-7::

5. ሙዚ. 78: 43-53::

የዕራፍ ፬ የመላእክት ህልውና፤

1. ዘፍ. 3: 24::

2. " 33: 2::

3. " 3: 24::

4. ሉቃ. 2: 9-15::

5. ግሪ. 4: 11::

6. ሉቃ. 22: 43::

7. ግሪ. 25: 51::

8. ሉቃ. 11: 11-19÷ 26-38::

9. ድርሳኝ ግንኙኦል::

10. ሙዚ. 104: 4::

11. ቆላስ. 1: 16÷ የሐ. 1: 3::

12. ጀኖ ተሰሎ. 1: 7÷ ሙዚ. 103: 20::

13. ጀኖ ኢጥ. 2: 16::

14. ግሪ. 22: 10-30::

15. ሉቃ. 24: 39::

16. " 24: 4÷ ግሪ. 28: 3::

17. ጀኖ ነገ. 6: 16÷ ዘፍ. 32: 25::

18. ራእይ 14: 6÷ ኢሳ. 6: 2::

19. ግሪ. 32: 30÷ ግር. 12: 25÷ ሉቃ. 20: 36::

20. ግሪ. 4: 11-12::

21. ዘፍ. 16: 7-11÷ መሳፍ. 6: 11÷ ሉቃ. 1: 11÷ 20: 26÷

የሐ. ሥራ 19: 3-7÷ ግሪ. 4: 11÷ ሙዚ. 94: 4::

22. ሙዚ. 91: 11-12÷ ግሪ. 18: 10::

23. ግሪ. 18: 10::

24. ዘፍ. 19: 10-11÷ ግሪ. 29: 12÷ ዳገ. 10: 13÷

ነገ. 6: 18÷ ሙዚ. 34: 7::

25. የሐ. ሥራ 12: 7-11÷ ዳገ. 6: 22::

26. የሐ. ሥራ 12: 23÷ ኢሳ. 37: 36÷ ጀኖ ነገ. 19: 35::

27. ግሪ. 13: 24-30::

28. ዕብራ. 12: 22÷ ሙዚ. 68: 17÷ ዳገ. 7: 10÷ ራእ. 7: 10::

29. ግሪ. 26: 53::

30. ሉቃ. 2: 13::

31. ዕብራ. 12: 22::

32. ቆላስ. 1: 16÷ ኢራ 1: 2-15::

33. ዳገ. 10: 13÷ 12: 1÷ ግ. ይህዳ 9÷ ራእይ 12: 7::

34. ዳገ. 8: 16÷ ሉቃ. 11: 1÷ 20-26::

35. መቢት 8::

36. ኢሳ. 6: 2::

37. ሙዚ. 18: 10÷ 8: 1::

38. ሄናክ 10: 14::

39. ሄናክ 5: 13::

40. ሄናክ 4: 57::

41. ሄናክ 3: 33: 8::

42. ሄናክ 6: 42::

43. ሄናክ 6: 11::

44. ሄናክ 3: 1::

45. " 20: 38::

46. " 10: 15::
47. "
48. " 8: 20::
49. " 6: 6::
50. " 28: 13::
51. ሉቃ. 1: 19÷ ማቴ. 18: 10::
52. መዝ. 34. 7::

ምዕራፍ ፩ አጋንንት በጠቅላላው፤

1. ማር. 3: 11-12÷ 1: 23-26::
2. ማቴ. 4: 24÷ ሉቃ. 6: 17::
3. ማቴ. 4: 3-11÷ ሉቃ. 4: 3-13::
4. ኢሊ. 6: 12::
5. አሊ. 6:12
6. ራእይ 12: 7-10::
7. ጳጳሩ ቆሮ. 5: 5::
8. ጳጳሩ ተሰሎ. 2: 9-10::
9. ማቴ. 4: 1-12::
10. ትምህርተ ጎቡዓት::
11. መቅደመ ወንጌል::
12. ማቴ. 25: 46::

ምዕራፍ ፩ ስለ ሰው በጠቅላላው፤

1. ዘፍ. 1: 26::
2. ዘፍ. 2: 7::
3. " " "

4. ዘፍ. 1: 26-30
5. ጳጳሩ ቆሮ. 15: 53-55::
6. ዘፍ. 2: 21-22::
7. ማቴ. 19: 4::
8. ዘፍ. 2: 1::
9. መዝገበ ሃይማኖት አንቀጽ ሐምሳዊ ቁ. 10::
10. " " " " ገጽ 103 ቁጥር 33::

11. ዘፍ. 5: 3::
12. " 2: 7::
13. ጳጳሩ ተሰሎ. 5: 23÷ ዕብራ. 4: 12::
14. ቅዱስ ማርያም::
15. መዝሙር 73: 26÷ 84: 2÷ ማቴ. 6: 25÷ 10: 28::
16. ዘፍጥ. 3: 20÷ 2: 7::
17. " 2: 21::
18. የሐ. ሥራ 17: 26::
19. ሮሜ. 5: 12-17::
20. ዘፍጥ. 1: 28::
21. " 1: 26::
22. መዝ. 49: 20::
23. ጳጳሩ ኢጥ. 2: 15::
24. ሥጋውን በልቶ ደሙን ጠጥቶ ሕያው ሁኖ ይኖራልና::

ምዕራፍ ፩ ጥንተ አብሶ (ጥንታዊ በደል)፤

1. ሮሜ. 6: 23::
2. ዘፍጥ. 3: 3-24::

3. ዘፍጥ. 6: 5-7፥ ፩ኛ ነገሥ. 8: 46፥ ሙዝ. 12: 1፥
104: 2፥ ኢሳ. 59: 3፥ ጥላሊ 20: 9፥ ጥበብ. 7: 21፥
ገላት. 3: 22፥ ሮሜ. 3: 11-17።
4. ኢዮብ 14: 4።
5. ሙዝ. 50: 5።
6. ዮሐ. 3: 3-8።
7. ዮሐ. 3: 5-6።
8. ኢሊ. 2: 3።
9. ሮሜ. 5: 12።
10. ድጓ ዘፍልሰታ ኪዳነ ጽሕፈት።
11. ሮሜ. 5: 12።
12. ሮሜ. 5: 18።
13. ሮሜ. 5: 18።
14. ሮሜ. 5: 14።
15. ዘፍጥ. 3: 19።
16. ዘፍጥ. 3: 22።
17. ሮሜ. 6: 23።
18. ሮሜ. 5: 15-21።
19. ፩ኛ ቆሮ. 15: 55።

ዘፍል ፩ ድንገተ ዓለም፡

ምዕራፍ ፩ ጥሥጢረ ሥጋዊ በጠቅላላው፡

1. ኢሳ. 3: 1።
2. ዮሐ. 8: 56።
3. ሙዝ. 43: 3።

4. ግር. 1: 1፥ ሉቃ. 3: 38፥ 22: 70፥ ዕብራ. 1: 2።
5. ዮሐ. 1: 1-14።
6. ግሪ. 1: 21፥ ሉቃ. 1: 31፥ 2: 21።
7. ዮሐ. 1: 22፥ ሙዝ. 2: 2፥ ዳገ. 9: 25-27።
8. ኢሳ. 7: 14፥ ግሪ. 1: 23።
9. ትዳሊ ግርያም።
10. ጸሎተ ሃይማኖት።
11. ጸሎተ ሃይማኖት።
12. ፩ኛ ጢጥ. 1: 17።
13. ራእይ 1: 8፥ 17-18፥ 22: 13፥ ኢሳ. 41: 44፥ 48:12።
14. ፪ኛ ቆሮ. 5: 21፥ ገላት. 3: 13።
15. ሉቃ. 2: 52።
16. ዮሐ. 1: 1።
17. ፩ኛ ዮሐ. 1: 1።
18. ራእ. 1: 17-18።
19. " 1: 17-18።
20. ኢሳ. 41: 4።
21. ዮሐ. 1: 3።
22. ኢሳ. 44: 6።
23. ኢሳ. 48: 12-31።
24. ዮሐ. 8: 25።
25. ሉቃ. 22: 70።
26. " 1: 35።
27. ግር. 3: 17፥ 17: 5፥ ግር. 1: 11፥ ሉቃ. 3: 22።
28. ዮሐ. 5: 18።

29. ዮሐ. 1: 17::
30. " 3: 26::
31. ሉቃ. 1: 26::
32. ማቴ. 1: 18::
33. ሉቃ. 1: 28::
34. " 1: 42::
35. ኢፍሬም ክፍል 5::
36. አግኖተዎስ ክፍል 1::
37. ረዕሳስዮስ 2: 5::
38. ማቴ. 1: 18-20+ ሉቃ. 1: 35::
39. ማቴ. 20: 28::
40. " 8: 20
41. ሉቃ. 21: 37::
42. ዮሐ. 4: 6-10::
43. ሉቃ. 24: 41::
44. ማቴ. 5:
45. ሉቃ. 2: 42::
46. ዮሐ. 6: 15-25::
47. " 2: 12::
48. ማቴ. 26: 6+ ሉቃ. 7: 38-43+ 10: 38::
49. ማቴ. 8: 1-17::
50. ዮሐ. 5: 1-8+ ማቴ. 8: 1-34+ 9: 1-38::
51. ዮሐ. 11: 1-44
52. ሉቃ. 19: 41-43::
53. ማቴ. 19: 13-15+ ሉቃ. 18: 18-30::

54. ማቴ. 18: 2-7::
55. ማር. 15: 40+ ሉቃ. 23: 49::
56. ዮሐ. 19: 25::
57. ማቴ. 28: 1+ ማር. 16: 1+ ዮሐ. 20: 1::
58. ማቴ. 22: 15-22+ ማር. 12: 31+ ሉቃ. 20: 20-40::
59. ማቴ. 17: 24-27::
60. ማቴ. 20: 28+ ጳጳረ ጢሞ. 2: 7::
61. ማቴ. 5: 13::
62. ማቴ. 5: 14::
63. ዮሐ. 7: 3::
64. " 12: 48::

ምዕራፍ ፪ ስለ ክርስቶስ አምላካዊ ባሕርይ

1. ሉቃ. 1: 35::
2. ሆሴዕ 11: 9::
3. መዝ. 2: 2::
4. ዮሐ. ሥራ 4: 20::
5. መዝ. 110: 1::
6. ማቴ. 22: 43-44::
7. ዘጳ. 10: 17+ ራእይ 17: 14::
8. ጳጳረ ቆሮ. 2: 8-9::
9. ሉቃ. 23: 42::
10. ጳጳረ ቆሮ. 8: 6::
11. ሉቃ. 2: 11::
12. ዮሐ. 20: 28::
13. ሉቃ. 1: 43::

14. ግሪ. 7: 22÷ ሉቃ. 6: 46÷ ግሪ. 25: 31÷
ሉቃ. 13: 25::
15. ዮሐ. 17: 59::
16. " " 16: 31::
17. ዮሐ. 1: 1::
18. " 20: 28::
19. ሮሜ. 9: 5÷ ሉቃ. 2: 13::
20. ሉቃ. 7: 14÷ ግሪ. 1: 23::
21. ግሪ. 1: 23::
22. ሉቃ. 9: 6::
23. " 45: 5::
24. ሐዘን ጊዮ. 3: 16::
25. ዮሐ. 17: 20: 28
26. ግሪ. 28: 19::
27. ዕብራ. 1: 5-8::
28. ሐዘን ዮሐ. 5: 20::
29. ዮሐ. 3: 36÷ ቁ. 17-18::
30. " 14: 6::
31. ዮሐ. 2: 25::
32. 2ኛ ዚና ማዕዘን 6: 30÷ ሉቃ. 17: 9-10÷
ዮሐ. 2: 25::
33. ዮሐ. 1: 38::
34. ዮሐ. 21: 15-17::
35. ግሪ. 18: 20::
36. ዮሐ. 3: 13::

37. " 14: 20::
38. ሉቃ. 9: 6::
39. ዮሐ. 17: 5::
40. " 8: 58::
41. ዕብራ. 13: 8::
42. " 1: 22::
43. ሉቃ. 2: 6-7::
44. ቁ. 2: 9::
45. ዕብራ. 1: 10÷ ማዕ. 102: 25-27::
46. ዮሐ. 1: 3::
47. ቁ. 1: 16-17::
48. ዕብራ. 1: 3::
49. ግሪ. 9: 3-8÷ ሉቃ. 7: 48÷ 7: 40-47::
50. ማዕ. 100: 24-27::
51. ዕብራ. 1: 10-12::
52. ሉቃ. 40: 3-5::
53. ግሪ. 3: 3÷ ሉቃ. 1: 68-69::
54. ሉቃ. 11: 20÷ ዮ. 17: 10::
55. ሉቃ. 2: 23::
56. 2ኛ ቁ. 13: 14::
57. ግሪ. 28: 19::
58. ሐዘን ቁ. 3: 11::
59. ሐዘን ቁ. 2: 4-7::
60. ያዕቆብ. 1: 1::
61. ዮሐ. 14: 23::

62. " 1: 1::
63. ጀኖ ኢጥ. 1: 1::
64. ጀኖ ኢጥ. 1: 2::
65. ቆላስ. 2: 2::
66. ዮሐ. 17: 3::
67. " 14: 1::
68. ራእይ. 7: 10::
69. ዮሐ. 5: 23::
70. ራእይ. 5: 13::
71. ማቴ. 28: 9::
72. ሉቃ. 24: 52::
73. ማቴ. 14: 33::
74. ዘጸግ. 7: 13÷ ማቴ. 4::
75. ዕብራ. 1: 6::
76. ፈልጽ. 2: 10::
77. ኢሳ. 45: 21-23::

ምዕራፍ ፫ ምስጢረ ተዋሕዶ፥

1. ቄርሱስ::
2. ሉቃ. 3: 23::
3. አርካቦስ ክፍል 1÷ ሃይማኖተ አበው::
4. ኢራክሊስ ክፍል 3÷ " "
5. ቄርሱስ
6. ጀኖ ኢጥ. 3: 18::
7. ሮሜ. 5: 10::
8. ፈላታዎስ ክፍል 1::

9. ጸሎተ ሃይማኖት::

ምዕራፍ ፬ የክርስቶስ ፫ቱ ማዕርገኝ፥

1. ዘጸግ. 18: 15-18÷ ዮሐ. ሥራ 3: 22::
2. መዝ. 110: 4::
3. ሚክ. 5: 2÷ መዝ. 2: 7÷ ማቴ. 2: 5-6::
4. ሉቃ. 13: 33÷ ማቴ. 13::
5. ዮሐ. 17: 19÷ ማቴ. 20: 28÷ ዕብራ. 1: 14÷ 5: 1-11::
6. ማቴ. 25: 14-47÷ 27: 11÷ ሉቃ. 19: 12÷
ዮሐ. 18: 33-36::
- 7.
8. መጽ. በዓታት ዘአባ ጊዮርጊስ::
9. ዕብራ. 4: 14::
10. ዕብራ. 5: 5::
11. መዝ. 110: 4÷ ዕብራ. 6: 20-21::
12. ዕብራ. 5: 1-8::
13. ፈልጽ. 2: 3÷ ሮሜ. 5: 19::
14. ገላት. 1: 4÷ 2: 20÷ ጀኖ ቆሮ. 15: 3÷ 57::
15. " 3: 13÷ ሮሜ. 3: 25÷ ጀኖ ቆሮ. 5: 21÷
ዮሐ. 2: 2::
16. ዮሐ. 1: 29::
17. " 14: 6-8÷ 12::
18. " 10: 38::
19. " 1: 18::
20. ዘጸግ. 18: 15÷ 18::

12. ኢሳ. 11: 2::
13. ሮሜ. 8: 9::
14. ዝላት. 4: 6::
15. ሉቃ. 24: 49+ የሐ. ሥራ 1: 4::
16. የሐ. ሥራ 1: 1::
17. ልኛ የሐ. 5: 6::
18. ዕብራ. 9: 14::
19. ኢዮብ 33: 4::
20. መዝ. 104: 30::
21. ልኛ ቆሮ. 12: 4::
22. ልኛ ቆሮ. 13: 14::
23. የሐ. ሥራ 5: 3-4::
24. ሉቃስ 3: 21-22::
25. ጸሎተ ፪ቱ ደቂቅ::
26. ሉቃስ 3: 21-22::
27. የሐ. 14: 16::

ምዕራፍ ፪ የመንፈስ ቅዱስ ሥራ፦

1. መዝ. 33: 6::
2. ኢዮብ 33: 4::
3. ትዳሴ ግርያም::
4. ዘፍጥ. 2: 7::
5. ዘፍጥ. 2: 7::
6. የሐ. 14: 17::
7. የሐ. 14: 6::
8. ልኛ ቆሮ. 12: 13::

9. ቲቶ. 3: 5::
10. ኤፌ. 2: 1::
11. የሐ. ሥራ 16: 13::
12. ኢርም. 1: 11::
13. ኢሳ. 11: 2::
14. ልኛ ቆሮ. 12: 4-13::
15. ኢሳ. 11: 2::
16. ዝላት. 5: 22+ ኤፌ. 5: 9::

ክፍል ፯ ክብረ ቅዱሳን፦

ምዕራፍ ፩ ክብረ ቅዱሳን በጠቅላላው፦

1. ኢሳ. 6: 3::
2. ግቴ. 6: 9::
3. የሐ. 17: 11::
4. የሐ. 10: 36::
5. ራእይ 4: 8::
6. ሥርዓተ ቅዳሴ::
7. ዘሌዋ. 19: 2::
8. ዘፍጥ. 2: 3::
9. ጸዘኢ. 25: 33+ 29: 30::
10. ዘጸኢ. 19: 6::
11. የሐ. 17: 12::
12. ልኛ ኢጥ. 2: 9::
13. ልኛ ቆሮ. 7: 13-16::
14. ልኛ ኢጥ. 1: 15::

15. ሮጌ. 8: 33-34::
16. ኢርም. 1: 5::
17. ዮሐ. 17: 11::
18. ዮሐ. 15: 17::
19. ዘአላ. 28: 36÷ 39-36::
20. ጴጥ ዜና መዋዕል 16: 29÷ መዝ. 29: 2÷ 96: 9::
21. መዝ. 30: 4::
22. መዝ. 47: 8÷ 60: 6::
23. ዘአላ. 19: 6::
24. ዘኁል. 16: 5÷ ጴጥ ነገሥት 4: 9::
25. ዘልዋ. 10: 10::
26. ኢሳ. 27: 13::
27. ሥርዓተ ቅዳሴ::
28. ግቲ. 6: 9::
29. ዮሐ. 17: 19::
30. ዮሐ. ሥራ 10: 3-7::
31. ዘፍ. 3: 24::
32. ዘፍጥ. 16: 7÷ 21: 17::
33. ዘፍጥ. 22: 11::
34. ዘፍጥ. 31: 13::
35. ዘአላ. 3: 2::
36. መሳፍንት 6: 11: ጴጥ ሳሙ. 24: 16÷ ዘከር. 1: 12::
37. ዮሐ. ሥራ 12: 7-11÷ ምሳ. 5: 19÷ 8: 26::
38. ሉቃ. 1: 19::
39. ደህዳ 9::

40. ዘፍጥ. ከምዕራፍ 12 እስከ 50 ተመልከት::
41. ዮሐ. ሥራ 2: 29::
42. ጸሎተ ሰዓታት::
43. ኢርም. 1: 5::
44. ጸሎተ ሰዓታት::

ምዕራፍ ፪ ቅድስት ግርያም÷

1. ሉቃስ 1: 35::
2. ሉቃስ 1: 28::
3. ሉቃስ 1: 42::
4. ኢሳ. 7: 14::
5. መዝ. 132: 53::
6. ኢሳ. 2: 3::
7. ኢሳ. 11: 1::
8. ኢሳ. 19: 1::
9. ውዳሴ ግርያም ዘረቡዕ::
10. ኢሳ. 63: 1::
11. ሕዝቅ. 44: 2::
12. ውዳሴ ግርያም ዘረቡዕ::
13. ዕባቆም 3: 3::
14. ቅዳሴ ግርያም::
15. መዝ. 72: 6::
16. መዝ. 66: 1::
17. ዘፍጥ. 8: 8::
18. ውዳሴ ግርያም ዘሠሉስ÷ ዘሰንበተ ክርስቲያን::
19. ውዳሴ ግርያም ዘሠሉስ::

20. ዘፍጥ. 3: 2::
21. ዘጸአ. 25: 10÷ 36÷ ም. 26: 1÷ 34: 1::
22. ውዳሴ ግርያም ዘሰንበተ ክርስቲያን::
23. ሉቃስ 1: 28-37::
24. ሉቃስ 1: 43-45::
25. ሉቃስ 1: 48::
26. ሉቃስ 1: 27::
27. ኢሳ. 7: 14::
28. ሉቃስ 1: 27::
29. ግቴ. 1: 25::
30. ሉቃስ 1: 41-45::
31. ሉቃስ 1: 46::
32. ሉቃስ 11: 27::
33. ሮሜ. 8: 29::
34. ግቴ. 11: 12::

ምዕራፍ ፫ ቅዱሳን ሐዋርያት÷

1. ግቴ. 10: 1-2::
2. ዮሐ. 15: 16::
3. ዮሐ. 17: 19::
4. ግቴ. 16: 19÷ ም. 18: 18÷ ዮሐ. 20: 23::

ምዕራፍ ፬ የቤተ ክርስቲያን አባቶች÷

1. ዮሐ. ሥራ 1: 8::

ምዕራፍ ፭ ከቅዱሳን ጋር ያለን ግንኙነት÷

1. ኢዮብ 9: 2::

2. ሸኛ ዮሐ. 1: 8::
3. ዮሐ. 15: 14-15::
4. ዮሐ. 14: 13::
5. ራእይ 14: 13::
6. ዮሐ. 17: 22::
7. ግቴ. 10: 41::
8. ሸኛ ዮሐ. 1: 3::
9. ዕብራ. 12: 22-23::
10. ሮሜ. 8: 29-30::

ምዕራፍ ፮ ጸሎት÷

1. ኢፌ. 4: 16::
2. ሸኛ ተሰሎ. 6: 17::
3. ኢፌ. 6: 18::
4. ሉቃ. 18: 1-12::
5. ግቴ. 6: 9::
6. ግቴ. 7: 7::
7. ግቴ. 6: 9-13::
8. ሉቃስ 22: 32::
- 9.
10. ሸኛ ተሰሎ. 3: 1::
11. ሮሜ. 15: 30÷ ያዕቆ. 5: 16::
12. ራእይ 5: 8::

ምዕራፍ ፯ ጸሎተ ፍትሐት÷

1. ሮሜ. 8: 38-39::
2. ሸኛ ዮሐ. 5: 14-16::

3. ግሪ. 12: 32::
4. ራእይ 1: 18::
5. ዮሐ. 11: 25-26::
6. ዮሐ. 14: 13-14::
7. ልክ ዮሐ. 5: 16::

ክፍል ፩ ቤተ ክርስቲያን፦

ምዕራፍ ፩ የቤተ ክርስቲያን ህልውና፦

1. ጸሎተ ሃይማኖት ::
2. ግሪ. 18: 17፥ ም. 11: 22-26::
3. ዮሐ. ሥራ 20: 28::
4. ዮሐ. ሥራ 1: 8::
5. ኢሊ. 1: 22::
6. ሮጌ. 12: 5፥ ልክ ቀር. 12: 27::
7. ዮሐ. 14: 23::
8. ዮሐ. 6: 56::
9. ልክ ቀር. 6: 15::
10. ልክ ቀር. 3: 16-17::
11. ልክ ቀርጥተኛ 11:12::

ምዕራፍ ፪ የቤተ ክርስቲያን መሠረት፦

1. ኢሳ. 2: 2::
2. ኢሳ. 54: 1-2::
3. ዳንኤ. 2: 44::
4. ግሪ. 3: 2፥ 4: 17፥ 10: 7፥ ግርቁ. 1: 15::
5. ግሪ. 16: 18::

6. ዮሐ. ሥራ 20: 28::
7. ሉቃስ 16: 16::
8. ግሪ. 16: 18::
9. ዮሐ. 14: 16::

ምዕራፍ ፫ የቤተ ክርስቲያን አስተዳደር፦

1. ግር. 16: 17::
2. ዕብራ 5: 4::
3. 1ኛ ጴጥ. 2: 9::
4. ዮሐ. ሥራ 6: 2-6፥ ልክ ጢሞ. 3: 8-17::
5. ሮጌ. 2: 7-8፥ 1ኛ ቀር. 16: 16፥ ልክ ተሰላ. 5: 12፥ ዕብራ 7: 12::
6. ዮሐ. ሥራ 14: 23::
7. ያዕቆብ 5: 15::
8. ልክ ጢሞ. 3: 1-2፥ ቲቶ 1: 7፥ ፍልግ. 1: 1::
9. ልክ ጢሞ. 1: 3::

ክፍል ፬ የቤተ ክርስቲያን ምሥጢራት፦

ምዕራፍ ፩ የምሥጢራት ቤተ ክርስቲያን

አስፈላጊነት፦

1. ሉቃ. 23: 34::

ምዕራፍ ፪ የምሥጢራት ቤተ ክርስቲያን

ቁጥራቸውና አገልግሎታቸው፦

1. ልክ ቀር. 4: 1::
2. ግሪ. 5: 8::
3. ትዳሴ ዮሐንስ አፈወርቅ፦

4. ያዕቆብ. 5: 14-15::
5. ኢፌ. 4: 5-6::
6. ጸሎተ ሃይማኖት::
7. ማቴ. 19: 11-12::

ምዕራፍ ፫ ምሥጢረ ጥምቀት፦

1. ሮሜ. 6: 3-5::
2. ዮሐ. 3: 3-5::
3. ጸሎተ ሃይማኖት::
4. መዝ. 51: 5+ ኢየ. 14: 4::
5. ልክ ቆሮ. 15: 50::
6. 1ኛ ቆሮ. 10: 1-2::
7. ዘፍጥ. 7: 6-7::
8. ልክ ጸጥ. 3: 20-21+ ዘፍጥ. 7: 17::
9. ልክ ነገሥት 5: 1-16::
10. ዘፍጥ. 1: 20::
11. ኢያሱ 7: 3-13::
12. ሕዝቅ. 36: 25::
13. መዝ. 114: 3::
14. ሉቃ. 3: 3::
15. ማቴ. 3: 1-4::
16. ዮሐ. ሥራ 13: 24+ 19: 3::
17. ዮሐ. 3: 19-31::
18. ዮሐ. 4: 2::
19. ማቴ. 28: 19::
20. ዮሐ. ሥራ 2: 1-5+ 19:6::

21. ዮሐ. 3: 3::
22. ማቴ. 3: 3-16+ ማር. 1: 9-11+ ሉቃ. 3: 21-22::
23. ማር. 16: 16::
24. ዮሐ. ሥራ 2: 38+ 3: 17::
25. ማቴ. 28: 19::
26. ማቴ. 3: 17+ ማር. 1: 9-10::
27. ዮሐ. 3: 5::
28. ዮሐ. ሥራ 8: 38::
29. ዮሐ. 3: 46-47::
30. ማቴ. 28: 19::
31. ማር. 16: 16::
32. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 3::
33. ማቴ. 28: 19::
34. ዮሐ. ሥራ 10: 34-48::
35. ልክ ቆሮ. 1: 16::
36. ማቴ. 19: 14::
37. ዘሌዋ. 12: 2-7::
38. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ ሣልስ::
39. ኢፌ. 4: 5::
40. ሮሜ. 6: 3-10::
41. ቲቶ. 3: 5::
42. ማቴ. 10: 39::
43. ማቴ. 10: 33-39+ ሉቃ. 17: 33+ ዮሐ. 12: 25::
44. ማቴ. 10: 32+

45. የሐ. ሥራ 2: 38-39÷ 22: 16÷ ቆላስ. 2: 12-13÷ ልጥ. 3: 21::
46. ዝላት. 3: 27÷
47. ግር. 16: 16÷ የሐ. 3: 5÷ ቲቶ. 3: 5::

ምዕራፍ ፬ ምሥጢረ ሚርን፡

1. ሉቃ. 24: 49÷ የሐ. ሥራ 1: 4::
2. ጀኖ ቆር. 1: 21-22::
3. ኢራ. 4: 30::
4. ልኖ የሐ. 2: 20-27::
5. የሐ. ሥራ 8: 15-17::
6. የሐ. ሥራ 19: 2-6::
7. ኢራ. 1: 13÷ 4: 3÷ ጀኖ ቆር. 1: 21-23÷
ልኖ የሐ. 2: 20-27::

ምዕራፍ ፭ ምሥጢረ ቀርባን፡

1. ዘአእ. 12: 14::
2. ዘአእ. 16: 16-23::
3. የሐ. 6: 49::
4. የሐ. 6: 50-51::
5. ዘፍጥ. 14: 18-20÷ ዕብራ. 7: 1-3::
6. ዘአእ. 16: 32-34::
7. ምሳ. 9: 1-5::
8. ኢሳ. 55: 1-3::
9. ግሪ. 26: 26-30÷ ግር. 14: 17-18÷ ሉቃ. 22: 14-20÷
ልኖ ቆር. 11: 23-25::
10. ግሪ. 26: 26::

11. ግሪ. 26: 27::
12. ሉቃስ 22: 19÷ ልኖ ቆር. 11: 25::
13. ትዳሌ ሐዋርያት::
14. የሐ. 6: 53-54::
15. የሐ. 6: 51::
16. የሐ. 6: 53-54::
17. ልኖ ቆር. 11: 34::
18. ትዳሌ ሐዋርያት::

ምዕራፍ ፮ ምሥጢረ ንስሐ፡

1. ግሪ. 3: 2::
2. ግሪ. 9: 6::
3. ግሪ. 16: 19::
4. ግሪ. 18: 18::
5. የሐ. 20: 22-23::
6. ግሪ. 16: 18-19::
7. ግሪ. 8: 1-4::
8. ግሪ. 6: 14-15::
9. ልኖ ቆር. 5: 2-4::
10. ግሪ. 5: 4::

ምዕራፍ ፯ ምሥጢረ ክህነት፡

1. የሐ. 20: 21-23::
2. ሉቃ. 6: 12-13::
3. የሐ. ሥራ 6: 6::
4. የሐ. ሥራ 13: 2-3÷ 14: 23÷ ልኖ ጢዋ. 5: 22::

5. የሐ. ሥራ 20: 28::
6. ማቴ. 5: 13::
7. ሉቃ. 22: 19-20÷ ማቴ. 26: 28::
8. የሐ. 20: 23-24÷ ማቴ. 16: 19÷ 18: 18::
9. ማቴ. 18: 17::
10. የሐ. ሥራ 20: 28::
11. ሉቃ. 10: 16::
12. ልኖ ጢሞ. 3: 1-2÷ ቴቶ. 1: 7÷ ፊልሐ. 1: 1::
13. ቴቶስ. 1: 5÷ 2: 2::
14. ልኖ ጢሞ. 3: 8-13÷ ፊልሐ: 11::

ምዕራፍ ፰ ምሥጢረ ተክሊል÷

1. ዘፍጥ. 1: 27-28::
2. " 2: 22-24::
3. የሐ. 2: 1-11::
4. ማቴ. 19: 4-5::
5. " 19: 3-9::
6. ኢራ. 5: 32::
7. ማቴ. 19: 8::
8. " 19: 9::
9. ዘአኢ. 20: 14::
10. ማቴ. 5: 32::
11. ዘፍጥ. 1: 27-28::
12. ማቴ. 19: 4-5::
13. ልኖ ኢጥ. 3: 1-7::
14. 1ኛ ቆሮ. 7: 10-11::

15. " " 7: 27-28::
16. " " 7: 39::

ምዕራፍ ፱ ምሥጢረ ቀንዲል÷

1. ማቴ. 10: 1÷ ማር. 6: 7÷ ሉቃ. 9: 1::
2. ማር. 6: 12-13::
3. ማር. 16: 16::
4. ያዕቆ. 5: 14-15::
5. " 5: 15::

ክፍል ፲ ምሥጢረ ተንሣኤ ሙታን በጠቅላላው÷

ምዕራፍ ፩ ጠቅላላ የሰው ልጅ ተንሣኤ÷

1. ልኖ ቆሮ. 15: 20-23::
2. ማር. 8: 12÷ ምሳ. 25: 31-46::
3. ዘፍ. 1: 27::
4. ጸሎተ ሃይማኖት::
5. ማቴ. 25: 34::
6. ልኖ ቆሮ. 2: 9::
7. ማቴ. 22: 29-31::
8. የሐ. 5: 28-29::
9. ማቴ. 28: 2-10÷ ማር. 16: 1-13÷ ሉቃ. 24: 2-35::
10. ልኖ ቆሮ. 15: 35-58::
11. ልኖ ቆሮ. 15: 32::
12. ሉቃ. 21: 34-36::
13. ልኖ ቆሮ. 7: 7÷ 29-31::

14. መዝ. 17: 20::
15. ሆሴዕ 13: 14::
16. ኢሳይ. 26: 19::

ምዕራፍ ፪ የትንሣኤው ዓይነት፦

1. ፩ኛ ቆር. 15: 43::
2. " " 15: 42-44::
3. " " 15: 42-44::
4. ትዳሴ ያዕቆብ ዘሥሩግ::
5. ግሪ. 25: 36-40::
6. ፩ኛ ቆር. 15: 51-58::
7. ፩ኛ ተሰሎ. 4: 17::
8. ፩ኛ ተሰሎ. 4: 15::
9. ጸሎተ ሃይማኖት::

ምዕራፍ ፫ ምስጢረ ምጽአት፦

1. ግሪ. 16: 27÷ ግር. 8: 38÷ ሉቃ. 12: 40÷ 17: 2÷
ዮሐ. 14: 3::
2. ዮሐ. ሥራ 1: 11::
3. ይሁዳ 14: 15::
4. ፩ኛ ዮሐ. 2: 28::
5. ፩ኛ ዲዮ. 4: 13::
6. ፩ኛ ቆር. 4: 5÷ ፩ኛ ተሰሎ. 5: 2-6÷ ፩ኛ ቆር.
15: 51-58::
7. ዮሐ. 3: 17::
8. ፪ኛ ጢሞ. 4: 8::
9. ጸሎተ ሃይማኖት::

10. ግሪ. 24: 36::
11. ዮሐ. ሥራ 1: 11::
12. ግሪ. 24: 43::
13. " 24: 7::
14. " " 7::
15. " " 5::
16. " " 14::
17. ግሪ. 24: 12::
18. ግሪ. 24: 32÷
19. ግሪ. 24: 30::
20. ፪ኛ ጢሞ. 3: 1-4::

ምዕራፍ ፬ የመጨረሻ ፍርድ፦

1. ግሪ. 22: 32÷ ሉቃ. 20: 38::
2. ፪ኛ ዲዮ. 1: 15::
3. ፪ኛ ቆር. 5: 4::
4. ፪ኛ ዲዮ. 1: 14::
5. ረዕይ. 1: 23::
6. ዮሐ. ሥራ 13: 36::
7. ሉቃ. 16: 19-31::
8. ሉቃ. 23: 43::
9. ዮሐ. 5: 22-29÷ ግሪ. 16: 27÷ 7: 21-23÷ 11:
22-24÷ 12: 36-42÷ 13: 37-43÷ 19: 28-30÷ 24: 30÷
25: 31-46÷ ዮሐ. ሥራ 17: 31÷ ይሁዳ 14-15÷ ፪ኛ
ቆር. 5: 10÷ ሮሜ. 2: 5-7÷ 14: 10÷ ፩ኛ ቆር. 4: 5÷
ኢረሳ. 6: 8÷ ቆላስ. 3: 24-25÷ ፪ኛ ተሰሎ. 1: 6-10÷
፪ኛ ጢሞ. 4: 1÷ ራእይ 20: 11-15::
10. ግሪ. 25: 31-46::

11. ጸሎተ ሃይማኖት፡፡
12. ጀኛ ጴጥ. 2: 4÷ ይሁዳ 6፡፡
13. ሮሜ. 2: 5፡፡
14. ማቴ. 25: 41-46፡፡
15. ማር. 9: 43-48፡፡
16. ማቴ. 8: 12፡፡
17. ራእይ 19: 20፡፡
18. ዮሐንስ አፈወርቅ 23 ንግግር፡፡
19. " " 40ኛው ንግግር ስለ ምስጢረ ጥምቀት፡፡
20. ጀኛ ጢሞ. 2: 4፡፡
21. ማቴ. 25: 34-40፡፡
22. መዝ. 9: 33፡፡

ምዕራፍ ፩ ዘለዓለማዊ መንግሥት፡

1. ራእይ 21: 1፡፡
2. ጀኛ ቆሮ. 15: 24-28፡፡
3. ሉቃ. 1: 33፡፡
4. ጸሎተ ሃይማኖት፡፡
5. ጀኛ ቆሮ. 15: 26፡፡
6. " " 15: 54፡፡
7. ጀኛ ጴጥሮ. 1: 4፡፡
8. ራእይ 3: 2÷ ሮሜ. 8: 12÷ ጀኛ ጢሞ. 2፡፡
9. ማቴ. 25: 46፡፡
10. ዮሐ. 14: 2፡፡
11. ማቴ. 16: 27፡፡
12. ጀኛ ቆሮ. 3: 8፡፡
13. " " 15: 41፡፡